

Міністерство освіти і науки України
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського

Кафедра фінансів та обліку

На правах рукопису

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

**ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ**

Студентка Бичковська Олеся Геннадіївна
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»
Навчально-науковий інститут економіки,
управління та природокористування
Науковий керівник Мала Світлана Іванівна
к.е.н., доцент

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка:

ECTS

Київ -2023

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування

Кафедра «Фінанси та облік»

Освітній ступінь магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

«Фінанси та облік»

Доц. Путінцев А.В.

“ ” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Бичковська Олеся Геннадіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **«Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України»**

Науковий керівник роботи к.е.н. доц. Мала С.І.

затверджена ректором ТНУ від _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі нормативно-правові документи України з питань формування державної бюджетної політики, офіційні публікації і матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Кабінету Міністрів України, а також фундаментальні концепції і підходи, представлені у класичних й сучасних працях вітчизняних та зарубіжних учених, які займаються проблемами формування бюджетної політики.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) теоретико-методологічні аспекти функціонування державного бюджету, аналіз та оцінка впливу бюджету та бюджетного дефіциту на соціально-економічний розвиток України в умовах воєнного стану, напрями поліпшення чинної системи доходів і видатків Державного бюджету України.

5. Перелік графічного матеріалу таблиці, рисунки

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	к.е.н. доц. Мала С.І.		15.09.2023
Розділ 2	к.е.н. доц. Мала С.І.		02.10.2023
Розділ 3	к.е.н. доц. Мала С.І.		23.10.2023
Вступ	к.е.н. доц. Мала С.І.		30.10.2023
Висновки	к.е.н. доц. Мала С.І.		06.11.2023

7. Дата видачі завдання 30.05.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1. Складання та затвердження плану керівником	30.05.23 – 15.09.23	
2. Написання 1-го розділу	15.09.23 – 02.10.23	
3. Написання 2-го розділу	02.10.23 – 23.10.23	
4. Написання 3-го розділу	23.10.23 – 30.10.23	
5. Написання вступу та висновків	30.10.23 – 06.11.23	
6. Подання роботи на кафедру	15.11.2023	
7. Проходження попереднього захисту роботи	17. 11.2023	

Магістрант

_____ (підпис)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Бичковська О.Г.

(прізвище та ініціали)

Мала С.І.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бичковська О.Г. Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України.

У роботі аналізуються теоретичні положення і практичні заходи щодо впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України.

Під час написання роботи було визначено теоретико-методологічні аспекти функціонування державного бюджету; проаналізовано та оцінено вплив бюджету та бюджетного дефіциту на соціально-економічний розвиток України в умовах воєнного стану; рекомендації та пропозиції щодо поліпшення чинної системи доходів і видатків Державного бюджету України.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу проблем, пов'язаних з формування бюджетно-фінансової політики, яка спрямована на підвищення економічного зростання. У процесі дослідження розглянуто проблеми формування державного бюджету в Україні на сучасному етапі, та запропоновано ряд заходів для вдосконалення чинної системи доходів і видатків Державного бюджету України та шляхи стабілізації бюджетної системи України.

Ключові слова: державний бюджет, бюджетна політика, доходи і видатки, соціально-економічний розвиток, вдосконалення.

SUMMARY

Bychkovska O.H. The impact of budget policy on the socio-economic development of Ukraine.

The paper analyzes theoretical provisions and practical measures regarding the impact of budget policy on the socio-economic development of Ukraine.

During the writing of the work, the theoretical and methodological aspects of the functioning of the state budget were determined; the impact of the budget and budget deficit on the socio-economic development of Ukraine in the conditions of martial law was analyzed and assessed; recommendations and proposals for improving the current system of revenues and expenditures of the State Budget of Ukraine.

The scientific novelty of the work consists in the theoretical substantiation and practical solution of a complex of problems related to the formation of budget and financial policy, which is aimed at increasing economic growth. In the process of research, the problems of the formation of the state budget in Ukraine at the ongoing stage were considered, and a number of measures were proposed to improve the current system of revenues and expenditures of the State Budget of Ukraine and ways to stabilize the budget system of Ukraine.

Keywords: state budget, budget policy, income and expenditure, socio-economic development, improvement.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	9
1.1. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни.....	9
1.2. Поняття державного бюджету як економічної категорії, його функції та структура	18
1.3.Принципи та методи формування державного бюджету.....	25
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	33
2.1. Вплив бюджету на соціально – економічний розвиток	33
2.2. Характеристика соціально-економічного розвитку України в умовах воєнного стану	39
2.3 Вплив бюджетного дефіциту на розвиток України	49
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ БЮДЖЕТНІЙ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТРАВЕРСІЙНИХ УМОВАХ	57
3.1 Проблеми формування державного бюджету в Україні на сучасному етапі	57
3.2. Шляхи стабілізації бюджетної системи в Україні	64
3.3 Пропозиції щодо вдосконалення чинної системи доходів і видатків Державного бюджету України.....	71
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Бюджет є одним з основних інструментів макроекономічної політики. Через бюджет виявляється вплив на інфляцію, на курсову політику, на економічне зростання та інвестиційну привабливість країни. Якість бюджетної політики багато в чому визначає поступальний, динамічний розвиток будь-якої держави, її стійкість перед різними фінансово-економічними кризами. Законодавчо закріплені бюджетні правила дозволяють мінімізувати залежність бюджетної системи від волатильності цін на світовому ринку товарів та послуг, підвищити значення довгострокового фінансового прогнозування доходів і витрат бюджетної системи і сформувати в необхідних обсягах суверенні фонди України.

Головною метою регулювання бюджету в країні є проведення регулярної бюджетно-фінансової політики, яка спрямована на підвищення економічного зростання, так як зростання економіки - це основне джерело, який зможе поліпшити добробут країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотний внесок у дослідження впливу бюджету на економіку країн належить таким вітчизняними та зарубіжним науковцям та вченим як: Чугунов І. Й., Пасічний М. Д. [69], Стойлова Д. [65], Тейлор Л., Проаньо Ч. Р., Карвальо Л., Нельсон. [18], Лисяк Л. В., Качула С. В. [50], Дем'янишин В. Г. [35] та багатьма іншими.

Тематика даної магістерської роботи є актуальною, оскільки бюджетна політика держави є з найважливіших напрямків діяльності уряду для того щоб забезпечити стабільний соціально-економічний розвиток країни.

Метою магістерської роботи є узагальнення теоретичних засад та обґрунтування прикладних аспектів впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України. Відповідно до зазначеної мети у ході дослідження поставлено та вирішено такі **завдання**:

- дослідити теоретичні аспекти бюджетної політики як складової соціально-економічного розвитку країни;
- визначити поняття державного бюджету як економічної категорії, його функції та структуру;
- виділити основні принципи та методи формування державного бюджету;
- визначити вплив бюджету на соціально-економічний розвиток;
- здійснити характеристику соціально-економічного розвитку України в умовах воєнного стану;
- дослідити вплив бюджетного дефіциту на розвиток України;
- визначити проблеми формування державного бюджету в Україні на сучасному етапі
- запропонувати шляхи стабілізації бюджетної системи в Україні
- надати пропозиції щодо вдосконалення чинної системи доходів і видатків Державного бюджету України

Об'єктом дослідження виступає процес формування державної бюджетної політики.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних положень щодо впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України.

Методи дослідження. В процесі написання випускної кваліфікаційної роботи були використані наступні методи: групування, порівняння, аналіз, синтез, статистичний метод, історичний метод, табличний та графічний способи представлення інформації. Під час розробки висновків використані методи спостереження, групування та узагальнення на основі отриманих результатів аналітичних досліджень.

Інформаційну базу дослідження склали нормативно-правові акти України з питань формування державної бюджетної політики, офіційні публікації і матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Кабінету Міністрів України, а також фундаментальні концепції і

підходи, представлені у класичних й сучасних працях вітчизняних та зарубіжних учених, які займаються проблемами формування бюджетної політики.

Наукова новизна одержаних результатів визначається в першу чергу тим, що комплексно, з використанням сучасних методів пізнання та урахуванням поточної ситуації в країні досліджується питання формування бюджетно-фінансової політики, яка спрямована на підвищення економічного зростання.

Апробація результатів дослідження. Наукові положення основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювались на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні аспекти та практичні проблеми управління, економіки та природокористування в Україні» (ТНУ, м. Київ, 2-3 листопада 2023 р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновані нами шляхи стабілізації бюджетної політики України можуть бути використаними на державному рівні.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку та списку використаних джерел. Текст містить 5 таблиць, 33 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 93 сторінки. Список використаних джерел містить 71 найменування.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

АСПЕКТИ

1.1. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни

Підходи до впливу бюджетної політики на економічне зростання, включаючи її бюджетну, податкову та державну складові, розкрито багатьма вченими. Мехді Хаджамінія, Мухаммад Алі Фаллахі відзначають, що існує нелінійна залежність між економічним зростанням і межами його державного регулювання, яка зазвичай подібна до перевернутої U-подібної кривої і використовується для визначення оптимальної частки державних витрат. [11].

В основі бюджетного регулювання, на думку М. Фрідмана, має бути контроль над цінами, оскільки він має дуже важливі наслідки для економічного зростання країни. Ціни є не тільки інструментом вимірювання, вони також відіграють важливу роль у економічному процесі. Існує нерозривний зв'язок між грошово-кредитною політикою держави та інфляцією. Монетаристи також пропонують звужити діапазон державного регулювання: «що менші державні витрати у ВВП, то краще життя народу», «проблеми та кризи, що виникають в економіці, приходять ззовні, мають екзогенний характер, та їх основною причиною є діяльність держави». вплив, який блокує дію природних сил та одночасно посилює коливання економіки [7].

На думку Дж. Кейнса, бюджетна політика може істотно вплинути на сукупний попит і випуск у складних економічних умовах; його увага до комплексної модернізації вітчизняної економіки покращує інвестиційний клімат. Однак важливим завданням є чітке обґрунтування ролі органів державної влади у забезпеченні ефективності цих заходів [13]. І. Ю. Чугунов та М. Д. Пасічний відзначають, що характер та ступінь впливу податкових та фіскальних інструментів на економічний розвиток залежать не тільки від

обсягів перерозподілу ВВП через державні фінанси, а й від моделі бюджетної архітекtonіки країни [69].

Бюджетну політику економічного розвитку країни розглядали також такі представники неокласичної економічної школи, як Маршал і Пігу [19]. Таким чином, на їхню думку, держава, щоб позичати, повинна проводити фінансову політику, яка була б спрямована на зниження податкового навантаження на приватний сектор економіки, що могло б дозволити формувати певні бюджетні політики соціального розвитку. внутрішні джерела інвестицій у країні. Державні витрати мають бути спрямовані на сприяння науково-технічному прогресу, розвитку освіти та науки, що у довгостроковій перспективі принесе велику економічну вигоду порівняно з традиційним інвестуванням. Важлива увага також приділяється податкам як засобу безпосереднього впливу формування заощаджень, визначальних величину інвестицій у довгостроковій і короткостроковій перспективі.

Представники неолібералізму висунули концепцію забезпечення добробуту суспільства шляхом використання таких елементів бюджетного регулювання, як бюджет, податки, державні витрати та державний кредит. У цьому випадку значимість державної фіскальної політики значно зростає, вона має бути спрямована на вирішення тактичних та стратегічних цілей економічного та соціального розвитку країни. Бюджетна політика має бути ефективною та раціональною, що дозволяє забезпечити задоволення інтересів усіх суб'єктів економічної системи з урахуванням національних інтересів та пріоритетів. Бюджетний контроль має вирішальне значення з погляду фінансової підтримки зростання валового національного продукту та економічного розвитку загалом.

Нині дедалі більшого значення набуває інституційна теорія, представлена Д. Нортон, Р. Коузом, Р. Стиглером, П. Мілгромом та інші [24х, 25х]. Бюджетна політика в даному випадку аналізується в рамках трансформаційних процесів, що відбуваються в економічній системі, що

зумовлює необхідність її вдосконалення та адаптації до основних цілей як економічного, так і соціального розвитку.

Вперше І. Ю. Чугунов запровадив поняття «інституційна архітектура бюджетної системи», яка базується на системі бюджетного регулювання та враховує оптимальний взаємозв'язок між елементами бюджетної системи та циклічний характер соціально-економічної ситуації та економічний розвиток. Вчений визначив, що інституційна архітектура бюджетної системи визначає найбільш оптимальні бюджетні співвідношення, зокрема, співвідношення доходів та видатків бюджету, дефіциту (профіциту) бюджету, державного боргу до ВВП, структуру доходів, видатків бюджету, державного боргу, джерела фінансування бюджетного дефіциту, рівень бюджетної централізації, коефіцієнти міжбюджетного регулювання [70].

Відомий вчений Десислава Стоїлова стверджує, що модель ефективної податкової системи та частка податкових надходжень у ВВП залежить від багатьох факторів і залежить від країни. За її словами, державні витрати не сприяють збільшенню зростання ВВП у країнах-членах ЄС-28, тоді як збільшення податкових надходжень менш негативно впливає на економічне зростання; податки на продукти та імпорт мають більш суттєвий позитивний вплив на економічне зростання, тоді як ПДВ надає негативний вплив на економіку країн-членів ЄС-28; податки на нерухомість нейтральні для економічного зростання, тоді як прибутковий податок з населення та відрахування на соціальне страхування надають позитивний вплив [65].

На думку Дж. Б. Роберта та Дж. Р. Чарльза, зміна рівня податкового навантаження може вплинути на ВВП головним чином за рахунок ефектів заміщення, а не ефектів багатства. Якщо значний рівень витрат на оборону збігається зі значним рівнем федеральних доходів, то при визначенні граничних податкових ставок необхідно враховувати негативний податковий коефіцієнт, що оцінюється 1,1 [1].

Вчені Ленс Тейлор, Крістіан Р. Проаньо, Лаура де Карвалью та Нельсон Барбоза стверджують, що рівень бюджетного дефіциту контрциклічно реагує

на економічне зростання, що може вплинути на дефіцит. Зазначається, що велика рецесія у США була нетиповою через слабку антициклічну фіскальну реакцію [18].

До Чечерита-Вестфаль і П. Ротер доводять вплив державного боргу зростання ВВП душу населення. На їхню думку, частка держборгу у ВВП на рівні 90-100% негативно впливає на довгострокове економічне зростання. При цьому вчені зазначають, що негативний ефект зростання державного боргу може початися приблизно з 70-80% ВВП [2]. Використовуючи нелінійні порогові моделі, Балаж Егерт стверджує, що виявлення негативного нелінійного зв'язку між державним боргом та економічним зростанням надзвичайно складно та чутливо до вибору моделювання та охоплення даних. Вчений визначив, що негативна нелінійна кореляція виникає за дуже низьких рівнях державного боргу (від 20% до 60% ВВП) [5].

Маркус Еберхард та Андреа Ф. Пресбітеро визначають, що існує певний негативний вплив значного рівня державного боргу на довгострокове економічне зростання у різних країнах, але, на їхню думку, критичний рівень різний для кожної країни [4]. На думку Тецуо Онда та Юкі Учїда, темпи зростання боргового фінансування нижчі, ніж податкового фінансування, і таке боргове фінансування створює компроміс між нинішнім та майбутніми поколіннями. При борговому фінансуванні можна досягти вищого рівня економічного зростання, ніж той, що виникає під час виборів соціального планування, спрямованого забезпечення добробуту всіх поколінь [15]. Однак Уго Панїца та Андреа Пресбітеро зазначають, що немає жодних доказів того, що зростання державного боргу негативно впливає на економічне зростання, оскільки негативна кореляція між боргом і зростанням іноді використовується для виправдання політики, яка передбачає, що борг негативно впливає на економічне зростання [16].

На основі аналізу думо різних вчених бюджетна політика має величезний вплив на економічний ріст країни та соціальний розвиток населення, який власне пропонуємо дослідити на прикладі України.

В Україні бюджетна політика соціально-економічного зростання є основою розвитку держави, підвищення добробуту населення, утвердження нових соціальних стандартів. Бюджетна політика завжди була найважливішим елементом впливу на розвиток економіки та соціальної сфери. З її допомогою держава, розподіляє та перерозподіляє валовий внутрішній продукт, здійснює вплив на формування структури виробництв, результати господарювання, проведення соціальних реформ [50]. Тому формування бюджетної політики держави є першим та найважливішим етапом матеріалізації об'єктивних бюджетних відносин у суспільстві. Саме від якості, чіткості та реальності такої політики залежить кінцеві практичні результати впливу бюджетних відносин на соціально – економічні процеси, що відбуваються у державі.

Соціально-економічний розвиток держави є результатом використання не лише її ресурсних можливостей, а й тих інструментів механізму державного регулювання, які забезпечують формування та реалізацію політики розвитку, найважливішою ланкою якої є бюджетна політика [26, с. 10]. Бюджетна політика вирішує основні проблеми, серед яких формування бюджету розвитку на державному та місцевому рівнях, впровадження програмно-цільового методу планування, програмне забезпечення, впровадження дієвих форм фінансового контролю, удосконалення систем бюджетного регулювання для покращення добробуту населення та розвитку інноваційної економіки.

У сучасних умовах модернізації економік країн світу зростає роль бюджетної політики як системи заходів та дій органів влади у сфері управління бюджетним процесом на основі концепції розвитку бюджетних відносин у складі загальної економічної політики, спрямованої на реалізацію поставлених завдань та цілей економічного та соціального розвитку. Обсяг та порядок утворення основного централізованого державного грошового фонду в сукупності з напрямками та методами використання цих коштів створюють умови для виконання органами влади управлінських функцій, які суттєво впливають на досягнення цілей системи бюджетного регулювання. Бюджетне

регулювання знаходить прояв через складові регуляторного механізму бюджетної політики у сфері доходів, видатків та міжбюджетних відносин [31].

Згідно з Кейнсіанською школою бюджетна політика може мати значний вплив на сукупний попит та обсяг виробництва у складних економічних умовах, але для цього необхідне чітке обґрунтування ролі уряду для ефективного здійснення відповідних заходів [17, с. 21].

Бюджетна політика має велике значення, впливає на українське суспільство, відіграє важливу роль у модернізації вітчизняної економіки. Основні цілі бюджетної політики наведені на рисунку 1.1.

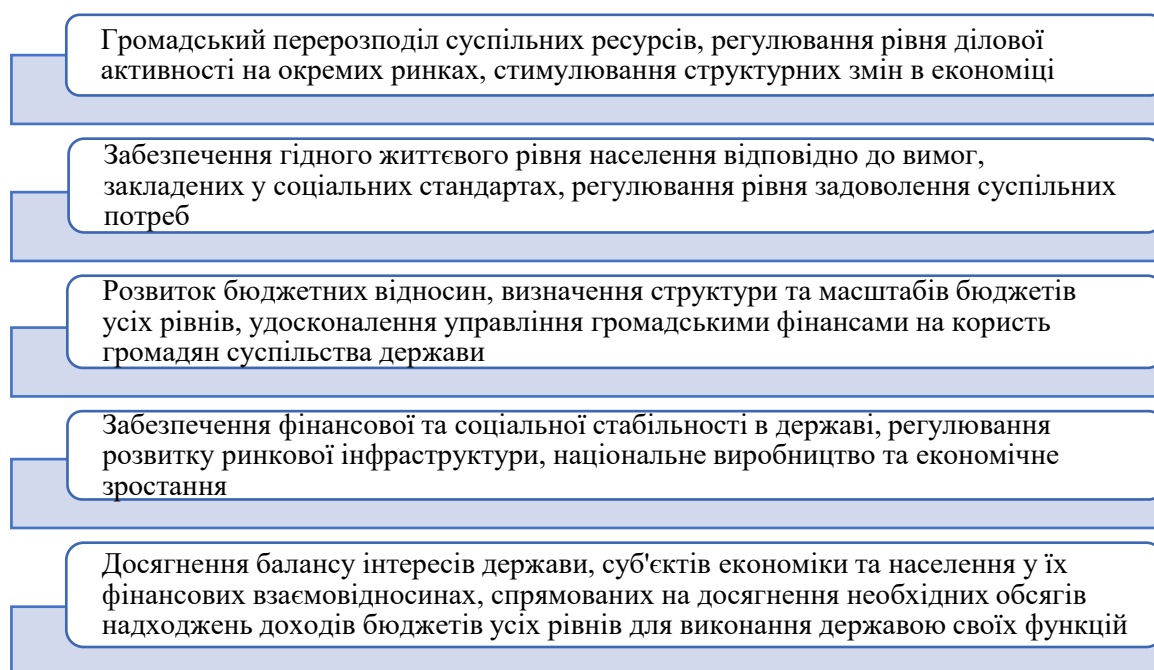

Рисунок 1.1. - Система цілей бюджетної політики

Джерело: [26,35]

Основними завданнями бюджетної політики у країнах із розвиненою та перехідною економікою нині є недопущення наднормативного розміру дефіциту та боргу за одночасного стимулювання інноваційних процесів, що потребує підвищення рівня якості управління бюджетом. В останні роки пропорційно зростанню валового внутрішнього продукту відбувається скорочення доходів від операцій із капіталом. Більш повільні темпи зростання порівняно з валовим внутрішнім продуктом спостерігаються за видатками

бюджету на економічну діяльність, охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток. Вищі темпи зростання проти валовим внутрішнім продуктом спостерігаються по: доходах бюджету, включаючи податкові надходження; бюджетні витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення; прямий державний та гарантований борг

Основні напрями економічної політики України відповідно до Господарського Кодексу наведені на рисунку 1.2.

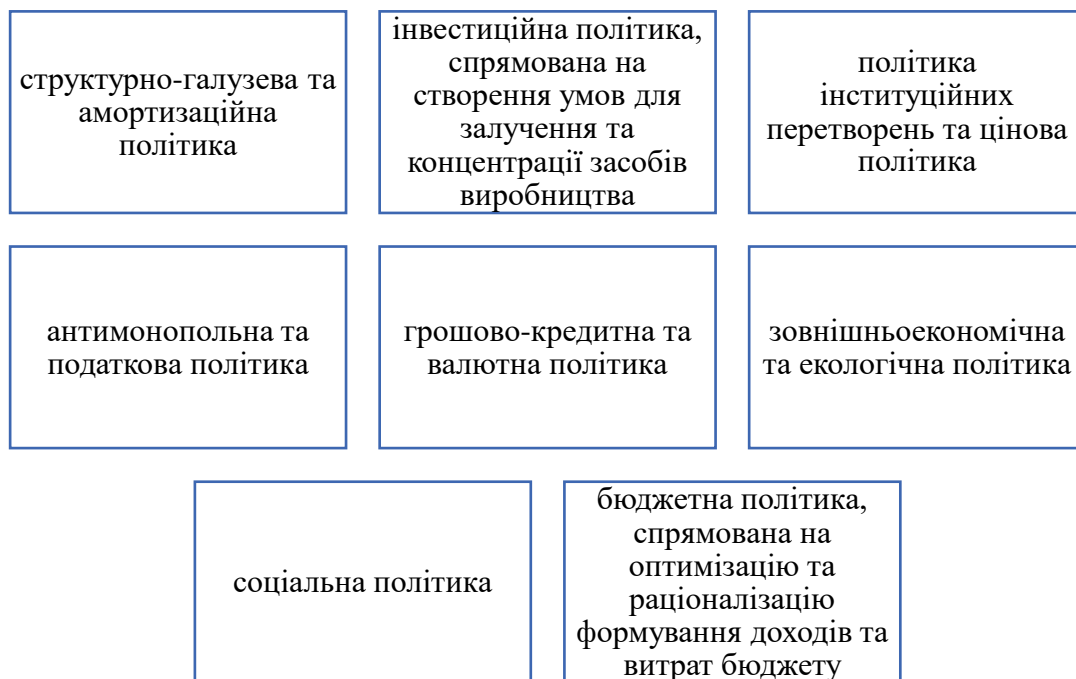

Рисунок 1.2. – Ключові напрями економічної політики України
Джерело: [35,25]

Стаття 33 Бюджетного кодексу України визначає основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний період. У ній розписується порядок формування бюджетної політики, її затвердження, цілі та складові, що визначають бюджетний процес загалом [19, с. 189]. Основною метою бюджетної політики є об'єднання економічних інтересів усіх суб'єктів системи фінансових відносин.

Для реалізації цілей бюджетної політики необхідно задіяти інструментарій її окремих елементів - податкової політики, політики у сфері видатків, трансфертної політики та ін. До певних цілей слід додати зміцнення

фінансової спроможності місцевих бюджетів та створення стимулів для збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів [20, с. 285].

Досліджено, що перевищення допустимих норм дефіциту державного бюджету, що може призвести до настання негативних наслідків для держави, які ми пропонуємо детально дослідити на рисунку 1.3.

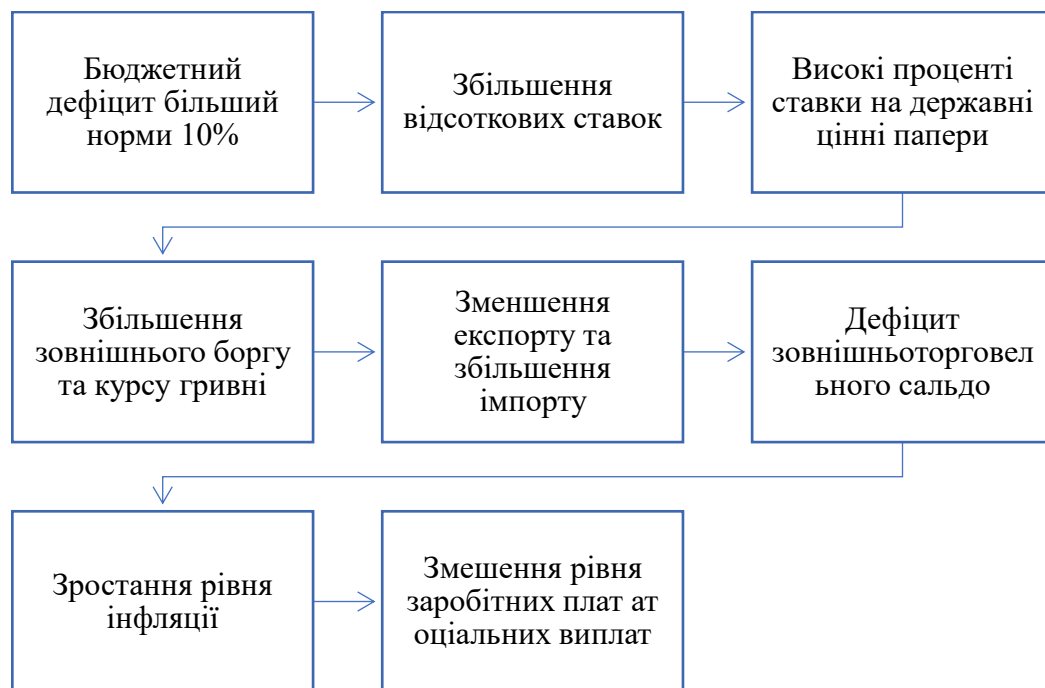

Рисунок 1.3 - Наслідки дефіциту бюджет для соціально-економічного розвитку держави

Джерело: зроблено автором

Дані наслідки будуть мати негативний вплив як на економіку країни так і на загальний добробут населення, так як відтік іноземної спричинятиме ріст цін на внутрішньому ринку та сприятиме розвитку інфляції.

Бюджетна політика країни як динамічна система має залучити зарубіжний досвід. Основний потенціал бюджетної політики проявляється через регулюючу функцію за умов ринкової економіки, оскільки здатна проводити результати прояви інших функцій. Бюджетне регулювання є складовою бюджетної політики, функціональне призначення бюджетної політики є продуктом еволюцією ролі та значення функцій держави у соціально-економічному розвитку, залежно від показників реальної економіки

мають коригуватися цілі та завдання бюджетної політики, механізми, інструменти та важелі для їх досягнення з метою ефективного впливу на соціально-економічні процеси. В умовах економічної кризи бюджетна політика має виконувати наступні завдання (рис. 1.4.).

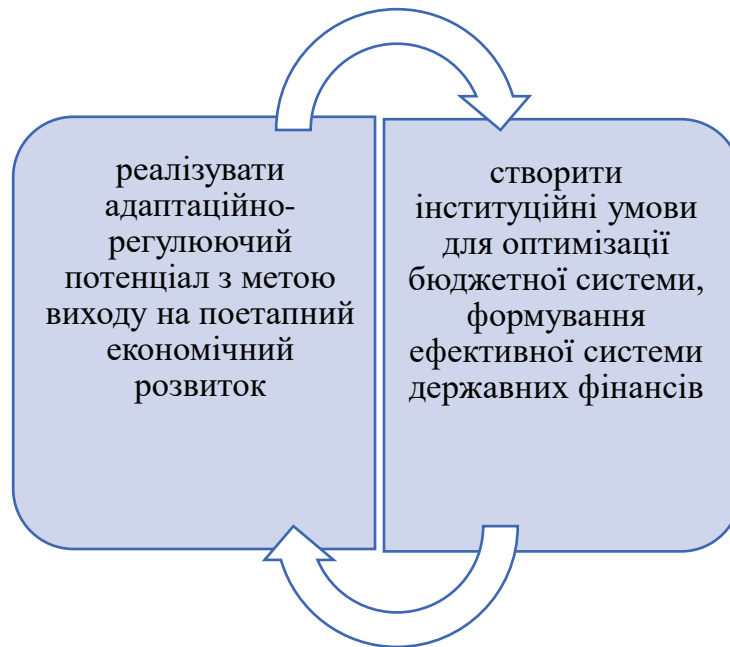

Рисунок 1.4 - Завдання бюджетної політики для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави

Джерело: зроблено автором

Значимість бюджетної політики в регулюванні соціально-економічного розвитку суспільства передбачає необхідність чіткого визначення цілей, які повинні бути досягнуті при її реалізації, і завдань залежно від певного етапу розвитку країни. Ефективність бюджетної політики залежить від наукового потенціалу країни та від здатності залучення державою висококваліфікованих зарубіжних та вітчизняних фахівців [21, с. 78-79].

В умовах обмеженості фінансових ресурсів ефективність державного регулювання економіки визначається функціональною структурою витрат, яка відіграє значну роль у розподілі та перерозподілі централізованих засобів між галузями економіки, впливає на сукупний попит та пропозицію. Раціональне використання та підвищення значущості витрат на розвиток у бюджетному

плануванні та прогнозуванні є визначальним фактором забезпечення стабільності фінансової системи та прозорості бюджетного процесу. Доцільно формувати витрати, спрямовані на задоволення максимальну кількість потреб споживачів комунальних послуг з допомогою вибору оптимального варіанта інвестування коштів [22, с. 67]. Посилення впливу технічного прогресу на забезпечення економічного зростання передбачає збільшення інвестицій у розвиток базової інфраструктури матеріального виробництва, модернізацію основних фондів та прискорений розвиток інноваційних виробництв, якісні зміни факторів, що зумовлюють зростання продуктивності праці.

Використання досвіду розвинених країн під час реалізації бюджетної політики у розробці бюджетної стратегії з урахуванням зовнішньоекономічних умов мають важливе значення для України. Набутий досвід дозволить надалі стабілізувати систему державних фінансів, забезпечити економічне зростання та розвиток конкурентоспроможної вітчизняної економіки.

1.2. Поняття державного бюджету як економічної категорії, його функції та структура

Бюджетні відносини в Україні мають довгу історію зародження та розвитку. Щодо періодизації економічної історії України, то вчені не мають єдиної точки зору. Враховуючи, що на формування бюджетних відносин вплинули не лише політичні події, а й економічні, більшість науковців виділяють такі фази історичного розвитку бюджетних відносин (рис. 1.5.).

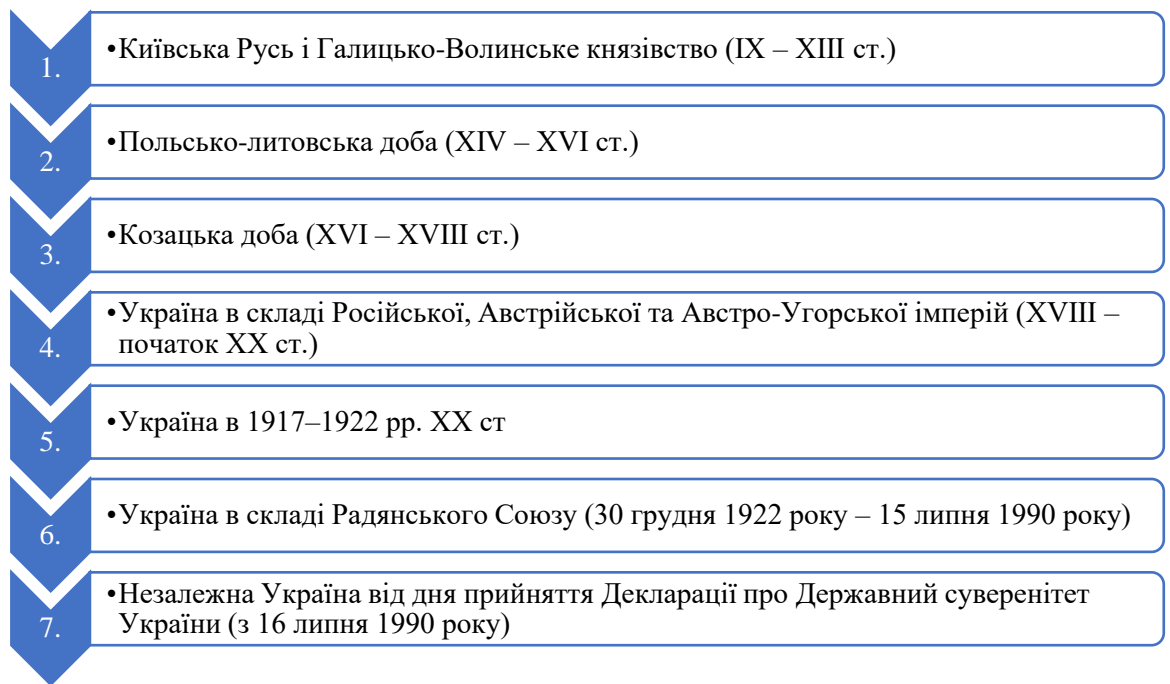

Рисунок 1.5 - Основні етапи розвитку бюджетних відносин в Україні
Джерело: [28]

З прийняттям у 2001 році Бюджетного кодексу України розпочато побудову власної моделі бюджетних відносин. Він визначає, що бюджетна система України-це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державних та адміністративно-територіальних структур. Бюджетна система України складається з державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Кожен з бюджетів є незалежним утворенням і не підпорядковується безпосередньо вищому бюджету. Незалежність бюджетів можлива лише за наявності власних джерел надходжень і забезпечується правом визначати напрями їх використання компетентним державним органом [25, с. 76].

В Україні бюджетний період усіх бюджетів збігається з календарним роком і триває з 1 січня по 31 грудня кожного року.

Бюджетне законодавство містить положення, що регулюють бюджетні відносини в Україні, а саме: Конституцію України, Бюджетний кодекс України (БКУ), Закон про Державний бюджет України, інші закони, що регулюють

бюджетні відносини, прийняті на основі та відповідно до Бюджетний кодекс України та інші. Закони України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, акти органів виконавчої влади, органів АРК, місцевої державної адміністрації, рішення органів місцевого самоврядування щодо місцевого бюджету.

Бюджет як явище в історії людського суспільства з'явився порівняно недавно - в епоху капіталізму (феодалізм не знав жодного документа, який би об'єднав усі доходи та видатки держави). Його виникнення пов'язане з відокремленням державних фінансів від фінансів монарха, обмеженням його влади, переходом до демократичних принципів та суспільного життя. Бюджет у всіх країнах світу є основою державних фінансів та основним фондом державних коштів [26, с. 90-91].

Бюджетна система є важливою ланкою державних фінансів. Держава використовує бюджет як інструмент реалізації своєї соціально-економічної політики, оскільки він відображає складну систему перерозподільних відносин у суспільстві, що охоплює практично кожен юридичну та фізичну особу.

Орієнтири бюджетної політики визначені Верховною Радою України у спеціальній постанові, яка називається Резолюція про бюджет.

Бюджетні матеріали подаються до Міністерства фінансів та місцевих фінансових органів усіма міністерствами, відомствами, компаніями, організаціями, установами, корпораціями, асоціаціями усіх форм власності. На основі поданих даних визначаються відносини цих економічних структур з бюджетом - платежі до бюджету та асигнування з нього.

Незалежно від того, яка форма правління діє в країні - унітарна чи федеральна - місцеві бюджети пов'язані з державним бюджетом і повинні координуватися [58, с. 30-39].

В Україні організація міжпросторових відносин здійснюється вертикально, тобто між бюджетами різних рівнів, і горизонтально - між бюджетами одного рівня. У вертикальній структурі співвідношення дозволено лише між суміжними бюджетами.

Склад бюджетної системи відображається у зведеному чи зведеному бюджеті України. Бюджетний кодекс визначає зведений бюджет як сукупність бюджетних показників, що використовуються для аналізу та прогнозування економічного та соціального розвитку держави.

Роль державного бюджету у суспільному розвитку проявляється у кількох аспектах (рис. 1.6.)

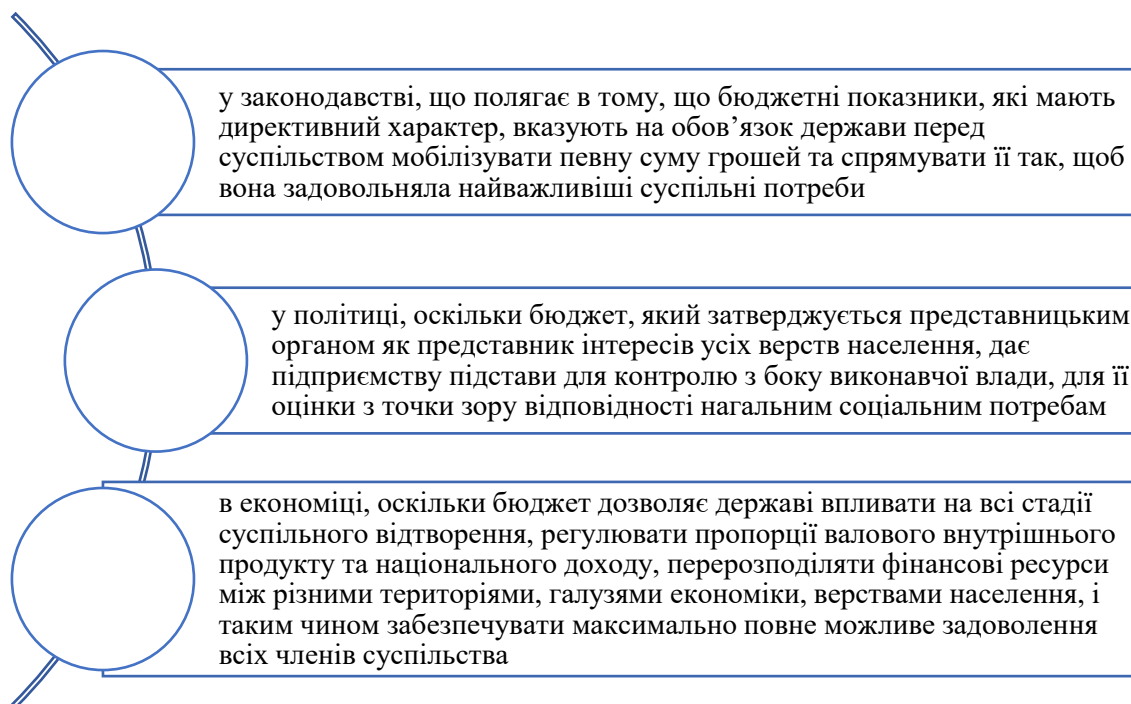

Рисунок 1.5 – Ключові аспекти ролі бюджету для країни

Джерело: [58, 67]

Роль державного бюджету в економічному розвитку суспільства надається не тільки кількістю накопичених у ньому грошей, а й якісним аспектом, який реалізується завдяки багатогранному впливу бюджету на всі ланки економічної системи та соціально-економічний розвиток. Між

макроекономічною динамікою та доходами бюджету існує тісний зв'язок, оскільки стійке економічне зростання дає змогу збільшити обсяг фінансових ресурсів, доступних установам та використаних для виконання їх функцій [41, с.90-100].

Основні функції державного бюджету наведені на рисунку 1.6.

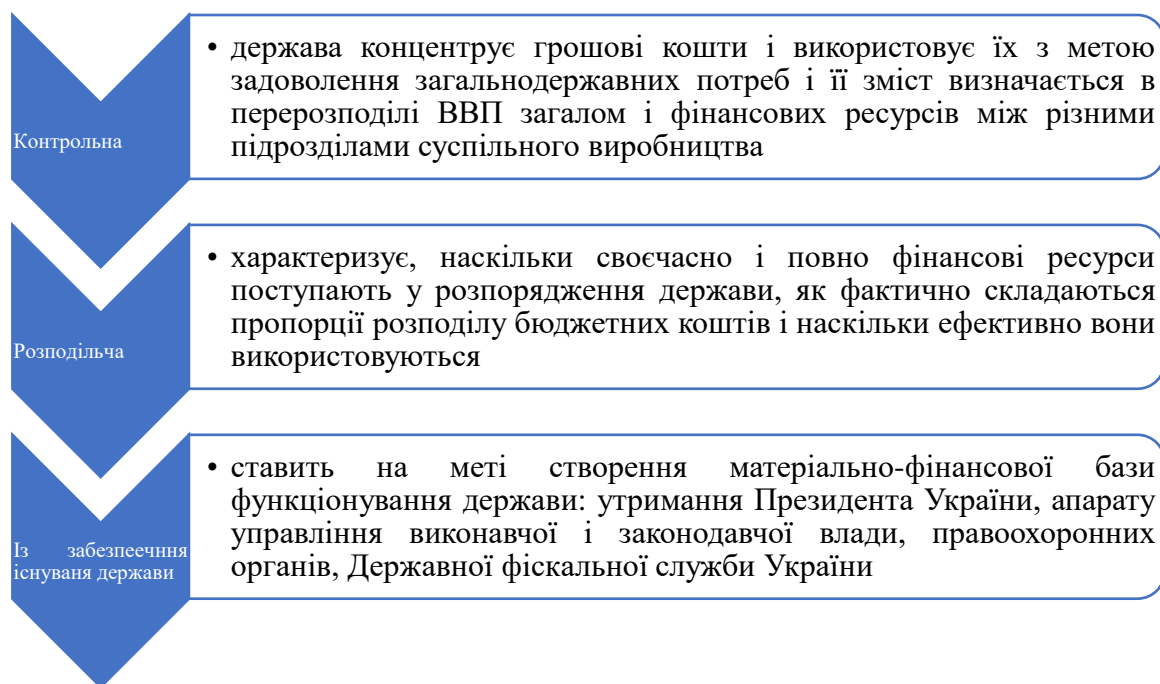

Рисунок 1.6 – Основні функції державного бюджету

Джерело: [38, с. 123-125]

В Україні вплив державного бюджету на економіку має свою специфіку через його тимчасовий характер - бюджет покриває більшість витрат, пов'язаних із перебудовою господарського комплексу, скороченням споживання енергії, впровадженням нових технологій тощо.

Водночас продовжують практикуватися застарілі методи фінансування цих установ, які не забезпечують зв'язку між видатками бюджету та їх ефективністю. Крім того, розвиваються нові негативні явища, які безпосередньо викликані нестачею коштів [31, с 44].

Стратегія формування доходів державного бюджету викладена у Бюджетному кодексі України, яка має відповідати соціально-економічній

доктрині держави. Основним джерелом надходжень до бюджету є ВВП, який породжується працею окремих осіб та діяльністю суб'єктів господарювання у виробничому секторі [32, с. 52].

Якщо цього недостатньо для забезпечення державних витрат, держава залучає національне багатство, а саме: доходи від приватизації державного майна, від продажу золотовалютних резервів та інших національних цінностей. Крім того, А. Глущенко, К. Павлюк, С. Юрій наголошують, що склад доходів державного бюджету та форми їх мобілізації залежать від системи та методів управління та від економічних завдань, які суспільство вирішує на тому чи іншому етапі. У вигляді таблиці 1.1 ми створили класифікаційну групу доходів бюджету, отриману за С. І. Юрієм.

Таблиця 1.1

Класифікаційне групування доходів бюджету

За відношенням до бюджетної системи	Доходи, зараховані до державного бюджету;
За групами і видами	доходи, зараховані до місцевих бюджетів;
За призначенням територіального формування джерел	змішані доходи, одна частина яких надходить до державного бюджету, а інша - до місцевих бюджетів
За відношенням до джерел сплати	Податкові надходження;
За методами стягнення	неподаткові надходження;
Залежно від методів акумулювання грошових ресурсів	дохід від операцій з капіталом;
За відношенням до суб'єкта оподаткування	між трансфертами бюджету
За змістом	
За значенням	Власні доходи;
За періодичністю зарахування	фіксовані доходи бюджету;
За повнотою зарахування до бюджету	надходження з регуляторного бюджету

Джерело: розроблено самостійно автором

В аналізі методів реалізації дохідної частини державного бюджету України Хмарук виділяє такі надходження за джерелами [42, с. 268]:

- від господарської та іншої діяльності;
- від зовнішньоекономічної діяльності;
- доходи, отримані від балансування бюджету

Податкові надходження - це національні податки та збори, встановлені податковим законодавством, а також місцеві податки та збори.

Таким чином, доходи державного бюджету України - це всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, стягнення яких визначається чинним законодавством. Дяченко М. К. також наголошує, що створення державного бюджету має бути насамперед податковими надходженнями як найнадійнішим джерелом його надходжень, тоді як зростання загальних державних надходжень від неподаткових платежів ускладнює виконання бюджету, знижує його стабільність [18, с. 13].

Досліджуючи реальність внутрішньої фіскальної політики автори виділяють основне джерело бюджетних ресурсів - податки, суть яких насамперед полягає у вимушеному розкраданні державою частини новоствореної вартості.

Держава має вигідно регулювати економічні відносини, а це вимагає гнучкої податкової політики, яка дозволяє оптимально пов'язувати інтереси держави з інтересами виробників, простих платників податків. З цією метою економічний розвиток має змінити як податкову систему, так і методи обчислення та сплати податків.

1.3. Принципи та методи формування державного бюджету

Визначення принципів побудови бюджетної системи має важливе значення для формування, узгодженості та функціонування всіх елементів фінансової системи країни, оскільки саме бюджетна система є основною категорією у фінансово-правовому регулюванні. Бюджетна система України є врегульованою нормами права сукупністю державного бюджету та місцевих бюджетів, побудованою з урахуванням економічних відносин, державного та адміністративно-територіального устрою. Кожна держава має власну бюджетну систему та встановлює принципи її побудови, які є основоположними для всієї фінансової системи країни, щоб законодавчо закріпити права на витрачання коштів як державною владою за рахунок коштів державного бюджету, так і за рахунок місцевих бюджетів.

Принципи бюджетного устрою, покладені в законодавство розвинених західних країн, склали основу для формування принципів бюджетного устрою України. Відповідно до основних тенденцій становлення сучасної бюджетної системи України, ст. 7 Бюджетного кодексу України [27] визначаються такі принципи її побудови (рис. 1.7).

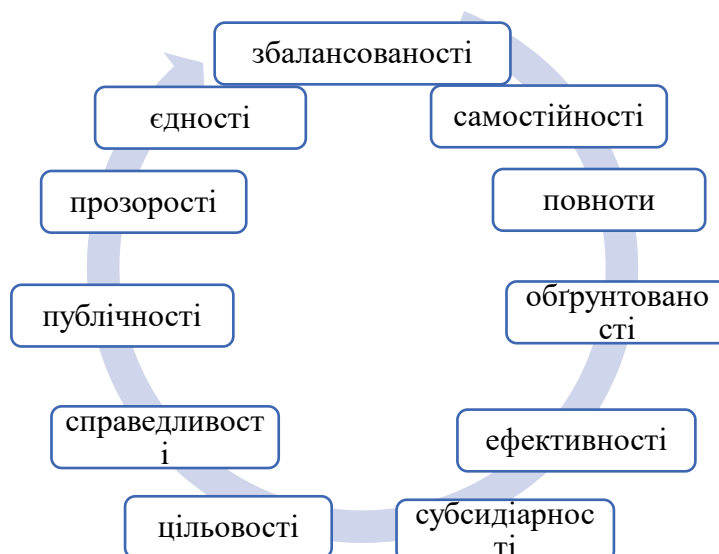

Рисунок 1.7 – Основні принципи формування державного бюджету України

Джерело: [27]

Принцип єдності бюджетної системи України виділяє загальні підстави співвідношення, взаємодії різних типів бюджетів, на базі яких вони поєднуються та діють як елементи єдиної бюджетної системи України. Матеріальний зміст цього принципу посилюється та відображається у нормі статті 92 Конституції України [49] щодо встановлення Державного бюджету України виключно законами.

Принцип єдності є одним з найважливіших для побудов фінансової системи [37, с.34]. Справді, значення цього принципу для функціонування фінансової системи важко переоцінити. Проявляється принцип єдності фінансової системи у кількох напрямках, зокрема, в єдиній правовій базі та грошовій системі, єдиному регулюванні бюджетних відносин та бюджетної класифікації, єдності бюджетного процесу та бухгалтерського обліку та звітності тощо.

Принцип збалансованості бюджетної системи ґрунтується на положеннях ст. 95 Конституції України, яка закріплює, що держава прагне збалансованості бюджету України. Принцип збалансованості означає, що всі витрати бюджету мають покриватися загальною сумою доходів та джерел фінансування його дефіциту, тобто повноваження на здійснення видатків бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період [38, с. . 41].

Дотримання принципу збалансованості бюджету закладає основи для мінімізації бюджетного дефіциту (профіциту). Відповідно до п. 1 ст. 14 Бюджетного кодексу України забороняється приймати дефіцитний бюджет без визначення джерел фінансування його дефіциту, а уповноважені органи при складанні, затвердженні та виконанні бюджету мають виходити з необхідності мінімізувати розмір дефіциту бюджету.

Принцип самостійності бюджетної системи ґрунтується на нормах Конституції України та закріплює самостійність Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Бюджети затверджуються представницькими

органами відповідного рівня, виконуються органами виконавчої влади у межах відповідної компетенції. Принцип самостійності також розмежує відповідальність учасників бюджетних відносин у сфері фінансової діяльності.

Принцип повноти передбачає облік та включення до бюджету виключно всіх доходів та видатків, які мають акумулюватися на всіх бюджетних рахунках. Бюджетним кодексом закріплюється визначення та складові Бюджетної класифікації, її зміст, що, зокрема, деталізується вичерпним переліком видатків, що закріплено наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків та Інструкції з застосування класифікації кредитування бюджету від 12.03.2012 р. № 33 [54].

Принцип обґрунтованості відображає достовірність показників прогнозу соціального та економічного розвитку відповідної території та реалістичність розрахунків доходів та видатків бюджету. На рівні держави це означає, що для складання обґрунтованого бюджету необхідні реалістичні прогнози макропоказників: валового внутрішнього продукту, динаміки індексів споживчих цін та цін виробників, офіційного обмінного курсу гривні, доходів, заробітних плат, рівня зайнятості та безробіття, чисельності різних категорій населення тощо.

З метою дотримання вимог реалістичності необхідно відобразити зв'язок та вплив факторів соціально-економічного розвитку на статті доходів та видатків бюджету. Важливим є використання економіко-математичного та статистичного апарату для визначення впливу факторів, що визначають доходні та видаткові статті бюджету.

Принцип ефективності та результативності закріплює максимальне досягнення запланованих бюджетних показників при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів. Реалізація даного принципу спрямована на досягнення найбільш повної та своєчасної реалізації цілей, намічених на основі національної системи цінностей та завдань інноваційного розвитку

економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою та місцевим самоврядуванням. Законодавцем закладено в цей принцип нову концепцію, згідно з якою учасники бюджетного процесу мають спрямовувати свої зусилля на виконання чітко визначених цілей, запланованих.

Принцип субсидіарності означає, що розподіл видів видатків між бюджетами має ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання громадських послуг до їхнього безпосереднього споживача [40, с. 186]. Відповідно до цього принципу певному бюджету можна надавати допомогу лише тоді, коли його можливості недостатні для виконання встановлених функцій. Відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування дотримання принципу субсидіарності передбачає, що надання державних послуг при максимально можливому наближенні надання громадських послуг до їхнього безпосереднього споживача підвищує їхню ефективність. Практичне застосування принципу субсидіарності означає, що всі види суспільних благ та послуг мають бути проаналізовані з точки зору доцільності передачі повноважень у їх наданні між державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами.

Принцип цільового використання бюджетних коштів є одним із основних принципів кошторисно-бюджетного фінансування, яке полягає в тому, що всі бюджетні кошти використовуються лише на цілі, визначені бюджетними призначеннями. Нецільове використання бюджетних коштів є бюджетним правопорушенням та однією з підстав для застосування юридичної відповідальності у вигляді призупинення бюджетних асигнувань.

Принцип справедливості та неупередженості означає, що бюджетна система України будується на принципах справедливого та неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами та територіальними громадами. Цей принцип закріплено у ст. 95 Конституції України [49]. Дотримання цього принципу означає, що в державі забезпечено рівний доступ усіх громадян до бюджетних послуг та соціальних гарантій. Принцип

публічності та прозорості закладає високий рівень доступності для населення інформації про перебіг бюджетного процесу. Відповідними процесуальними нормами забезпечуються гарантії гласності, оприлюднення Закону та рішень про бюджет, етапів підготовки та розгляду звітів про виконання бюджету тощо. Якщо подивитися на принципи побудови фінансової системи, до яких вчені відносять: єдність, зумовлена єдиною економічною та політичною основою суспільства, єдиною фінансовою політикою, що реалізується в життя через фінансову систему та функціональне призначення ланок, видається очевидним, що система принципів фінансової системи будується, в основному, на тих же принципах та запроваджені державою у бюджетній системі та приймає їх за основу.

Наступним визначимо основні методи формування державного бюджету (рис. 1.8).

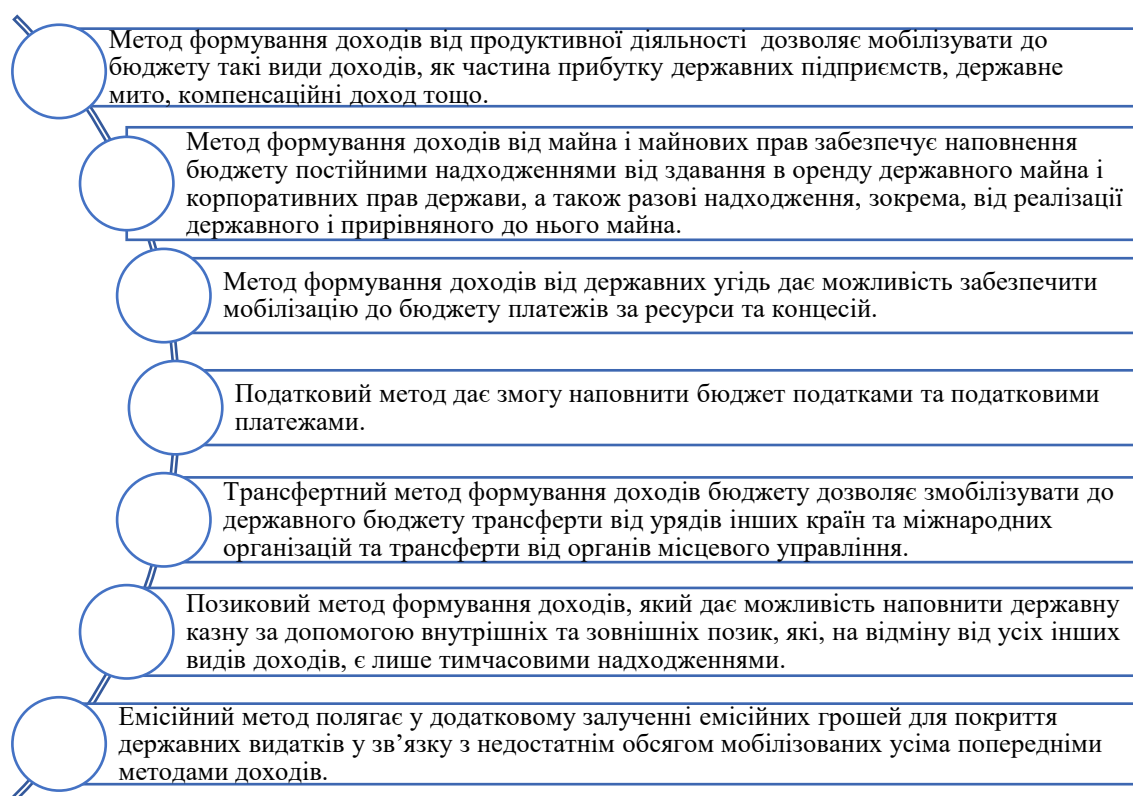

Рисунок 1.8 – Основні методи формування державного бюджету України

Джерело: [52, с. 103-104]

Метод формування доходів від продуктивної діяльності передбачає надходження до бюджету частини прибутку державних компаній, державне мито, різні компенсаційні доходи. Іншими словами даний метод інтегрує у державних бюджет доходи від діяльності державних компаній.

Метод формування доходів від майна і майнових прав забезпечує притік коштів в державний бюджет від здачі в оренду державного майна і корпоративних прав держави та разові надходження, такі як продаж державного майна, яке знаходилося у користуванні певними підприємствами чи не перебувало в експлуатації..

Метод формування доходів від державних угідь передбачає отримання коштів до державного бюджету через залучення платежів за ресурси та концесій.

Податковий метод дає змогу наповнити бюджет податками та податковими платежами. Є одним із найбільш ефективніших методів, адже податкові надходження формують близько 80% державного бюджету України і є основним джерелом доходів країни. В Україні сплачуються такі податки як прямі так і не прямі, тобто безпосередньо з доходу компаній чи через реалізацію, такі як ПДВ чи акцизні податки.

Трансфертний метод формування доходів бюджету залучає до державного бюджету трансферти від урядів інших країн та міжнародних організацій та трансферти від органів місцевого управління. Саме станом на 2022 рік даний метод залучив близько 26% доходів до державного бюджету, адже через військовий стан в Україні світові міжнародні організації та країни направляли кошти на відновлення інфраструктури, які власне являються трансферами.

Позиковий метод формування доходів, формує державний бюджет через отримання позик від міжнародних організацій чи країн, які надають грошові трансфери країні. Яскравим прикладом є кредити МВФ, Світового Банку чи ЄБР, які власне і залучає України для наповнення бюджету та соціально-економічного розвитку країни.

Емісійний метод полягає у додатковому залученні емісійних грошей для того, що покрити державні видатки. Мінусом даного методу є небезпека високого рівня інфляції та знецінення національної валюти.

При використанні даних методів уряд країни забезпечує притік коштів до державного бюджету та їх ефективне використання, що прослідковується у рівні соціально-економічного розвитку країни.

Таким чином, усі проаналізовані принципи є наріжним каменем функціонування бюджетної системи України, своєрідними «правилами гри», у межах яких здійснюється бюджетна політика та реалізується бюджетна процедура у суспільстві. Зміна бюджетних принципів навіть у довгостроковій перспективі є малоімовірною, оскільки вони є усталеними, і є основою для всієї фінансової системи країни.

Висновок до розділу 1

В першому розділі було розглянуто теоретико-методичні основи функціонування бюджетної політики. Для початку було дослідження трактування вчених щодо впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни. Було виявлено, що залежності від країни та росту економіки залежить і бюджетна політика, адже для однієї країни державний борг в розмірі 120% від ВВП є цілком прийнятним, а для іншої він є загрозливим. Визначено, що основними завданнями бюджетної політики у країнах із розвинутою та перехідною економікою нині є недопущення наднормативного розміру дефіциту та боргу за одночасного стимулювання інноваційних процесів, що потребує підвищення рівня якості управління бюджетом.

Досліджено, що держава використовує бюджет як інструмент реалізації своєї соціально-економічної політики, оскільки він відображає складну систему перерозподільних відносин у суспільстві, що охоплює практично кожну юридичну та фізичну особу. Незалежно від того, яка форма правління діє в країні - унітарна чи федеральна - місцеві бюджети пов'язані з державним бюджетом і повинні координуватися. Роль державного бюджету в економічному розвитку суспільства надається не тільки кількістю накопичених у ньому грошей, а й якісним аспектом, який реалізується завдяки багатогранному впливу бюджету на всі ланки економічної системи та соціально-економічний розвиток.

Визначення принципів побудови бюджетної системи має важливе значення для формування, узгодженості та функціонування всіх елементів фінансової системи країни, оскільки саме бюджетна система є основною категорією у фінансово-правовому регулюванні, а використання основних методів забезпечує притік коштів до державного бюджету та їх ефективне використання, що прослідковується у рівні соціально-економічного розвитку країни.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Вплив бюджету на соціально-економічний розвиток

Саме від стабільності бюджету і залежить соціально-економічний розвиток нашої країни, саме тому наше дослідження пропонуємо розпочати з аналізу доходів та видатків державного бюджету. Основу бюджетів як України так і країн світу складають податкові надходження, які і формують основну статтю доходів бюджету. Ефективність їх використання та залучення показує рівень розвитку не тільки на місцевому рівні, але й податкової системи держави загалом.

Відомо лівову частку доходів зведеного державного бюджету складають податкові надходження, в середньому 80-85% від загального бюджету. Пропонуємо проаналізувати динаміку податкових надходжень до державного бюджету України за останні п'ять років (див. рис. 2.1)

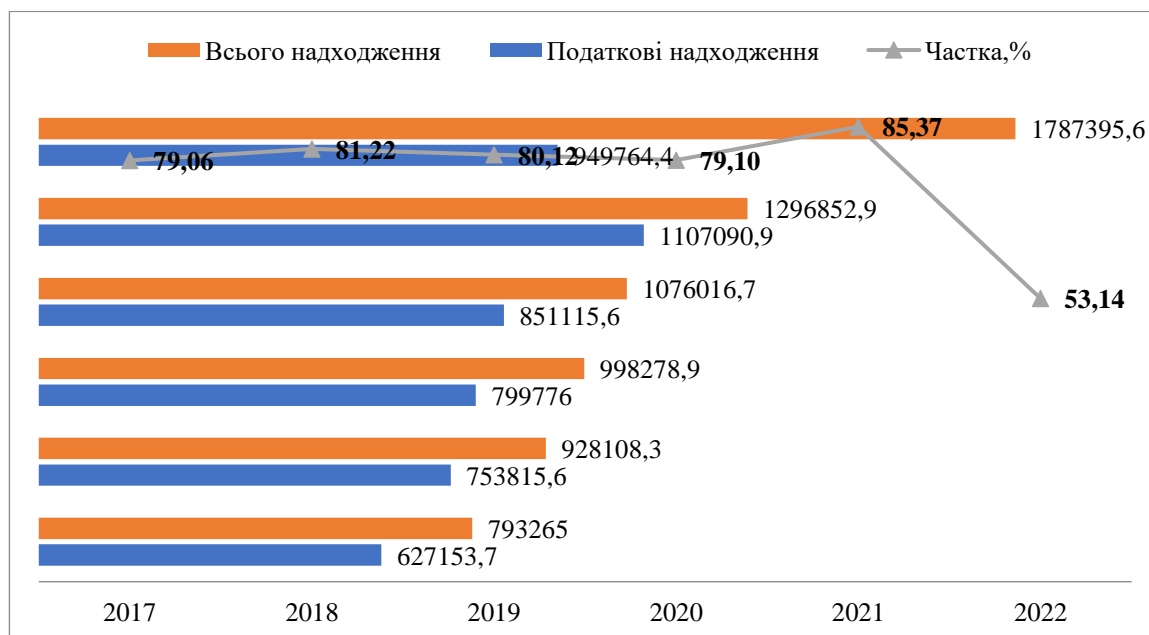

Рисунок 2.1. Динаміка надходжень до державного бюджету України за період 2017-2022 рр., млн. грн

Джерело: [24]

Вдала податкова політика повинна сприяти росту та розвитку економіки нашої держави і головне завдання на сьогодні – це вивести третину економіки з тіні, зменшивши податкове навантаження на підприємців та населення.

Наступним дослідимо динаміку державного бюджету України, а саме його видатків та доходів за період 2017-2021 рр (див. табл. 2.1 та 2.2.)

Таблиця 2.1

Доходи Зведеного бюджету України, за період 2019-2022рр, млрд грн

Статті доходів	2019 р.	Структура, %	2020 р.	Структура, %	2021 р.	Структура, %	2022 р.	Структура, %	Абсолютне відхилення 2022-2019 (+\/-)
Доходи всього	998,3	100	1076	100	1296	100	2016,45	100	1018,15
Податкові надходження	799,8	80,12	851	79,1	1107	85,4	845,4	41,93	45,6
Неподаткові надходження	186,7	18,7	213	19,79	173,3	13,37	778,43	38,60	591,73
Доходи від операцій з капіталом	0,18	0,02	0,08	0,01	0,3	0,02	0,7	0,03	0,52
Офіційні трансфери від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	1,14	0,11	1,03	0,1	12,89	0,99	362,9	18,00	361,76
Цільові фонди	1,77	0,18	0,19	0,02	0,21	0,02	0,4	0,02	-1,37
Офіційні трансфери	8,73	0,87	10,7	0,99	2,6	0,2	29,2	1,45	20,47

Джерело: [42]

Досліджуючи динаміку та структуру доходів. Ми бачимо зміни у структурі в 2022 році, адже через військовий стан зменшились податкові надходження в бюджет, проте вирости неподаткові та збільшилися трансфери міжнародних фондів на держав. В цілому ріст доходів до державного бюджету становив 1018,15 млрд. грн в 2022 році в порівнянні з 2019.

Далі дослідимо структуру доходів державного бюджету за 2022 рік (рис. 2.2).

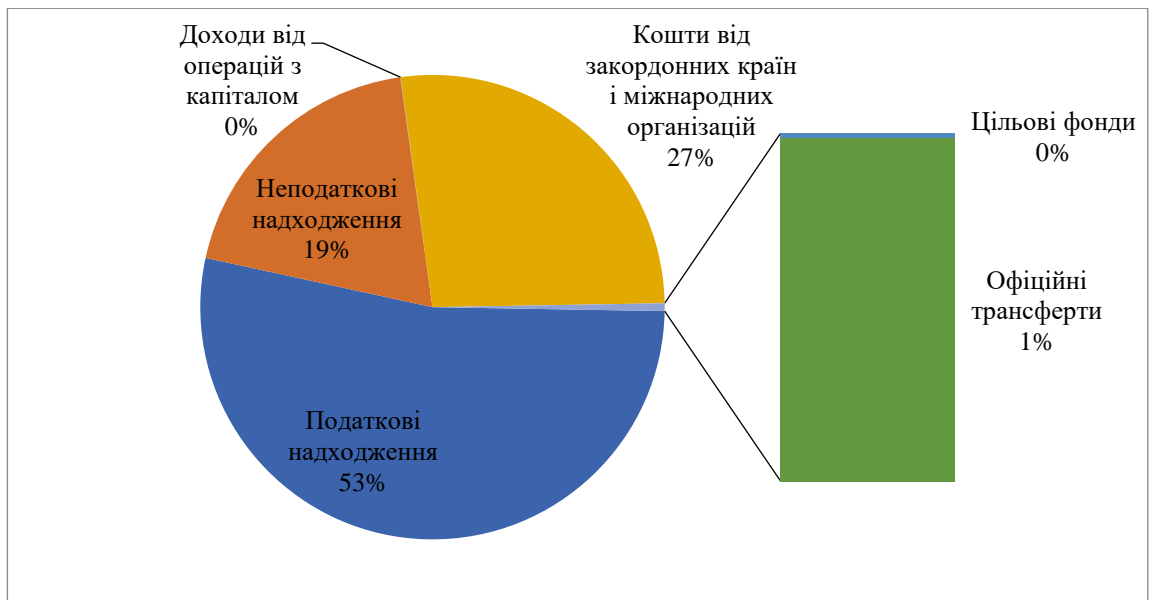

Рисунок 2.2. Структура доходів державного бюджету України за 2022 рік, %

Джерело: [24]

Отож, станом на 2022 рік найбільшу частку у структурі доходів державного бюджету склали податкові надходження – 53%. Через воєнний стан в Україні збільшилась частка доходів від коштів іноземних країн та організацій, яка склала 27%, таким чином компенсувала дефіцит бюджету, який виникнув через зменшення частки податкових надходжень у зв’язку із закриття підприємств, які були на окупованій території України.

Визначивши, що податкові надходження складають найбільшу частку надходжень до державного бюджету пропонуємо проаналізувати їхню структуру за 2022 рр (див. рис. 2.3).

Основу структури податкових надходжень займає ПДВ, частка якого за п’ять років становила в середньому 47%. Позитивними змінами у структурі податкових надходжень протягом є зростання частки податку на прибуток підприємств. Схожу динаміку спостерігаємо і з прибутком на доходи фізичних осіб, частка якого теж зростає.

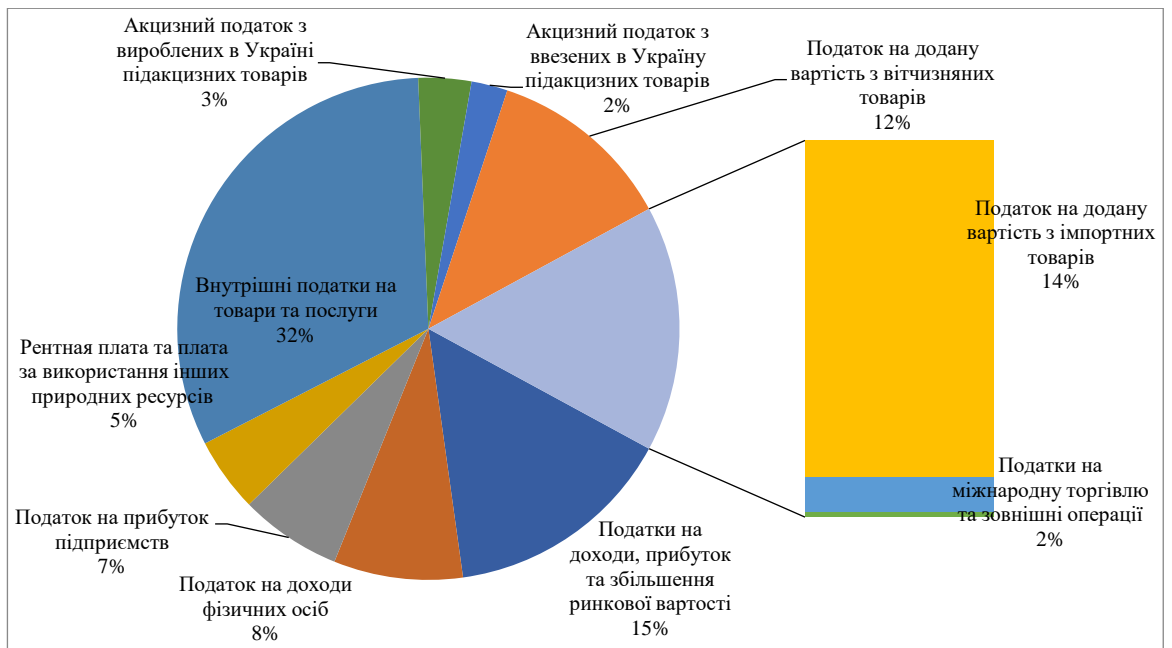

Рисунок 2.2 - Структура податкових надходжень України за період 2022 рр, %

Джерело: [24]

Отож, дослідивши динаміку та структур доходів державного бюджету перейдемо до аналізу видатків та їхньої динаміки за останні вісім років (див. рис. 2.3).

Дослідивши доходи державного бюджету України пропонуємо визначити структуру та динаміку його витрат (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Витрати Зведеного бюджету України, за період 2019-2022рр, млрд грн

Видатки	2019 р.	Структура, %	2020 р.	Структура, %	2021 р.	Структура, %	2022 р.	Структура, %	Абсолютне відхилення 2021-2017 (+/-)
Видатки всього	1370	100	1288	100	1490	100	2825,6	100	1455,55
з них	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Загальнодержавні функції	203	14,8	163,8	14,8	207	13,89	203,65	7,21	0,65
Оборона	107	7,78	120,4	7,78	127	8,52	1511	53,47	1403,95
Громадський порядок, безпека та судова влада	141	10,3	157,7	10,3	174	11,68	362,68	12,84	221,68
Економічна діяльність	154	11,3	168,9	11,3	181	12,15	81,39	2,88	-72,61

Охорона навколишнього природного середовища	9,73	0,71	6,6	0,71	8	0,54	3,23	0,11	-6,5
Житлово-комунальне господарство	34,5	2,52	0,1	2,52	0,2	0,01	1,3	0,05	-33,2
Охорона здоров'я	128	9,37	124,9	9,37	171	11,48	128,33	4,54	0,33
Духовний та фізичний розвиток	31,6	2,3	9,8	2,3	16	1,07	7,98	0,28	-23,62
Освіта	239	17,4	52,9	17,4	111	7,45	41,6	1,47	-197,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	322	23,5	322,7	23,5	339	22,75	343,86	12,17	21,86
Міжбюджетні трансфери	0	0	0	0	156	10,47	140,58	4,98	140,58

Джерело: [24]

Отож, аналізуючи динаміку витрат зведеного бюджету України за період 2019-2022рр, ми бачимо, що військовий стан в 2022 році кардинально змінила структуру витрат, адже із частки витрат на оборону 7,78% у 2019 році в 2022 вона складала 53,47%.

На основі аналізу видатків Зведеного Бюджету України за 2015-2022 рр, ми бачимо, що в цілому видатки виросли в 2022 році, таке зростання обумовлено воєнним станом в Україні та збільшенню державного фінансування на армію.

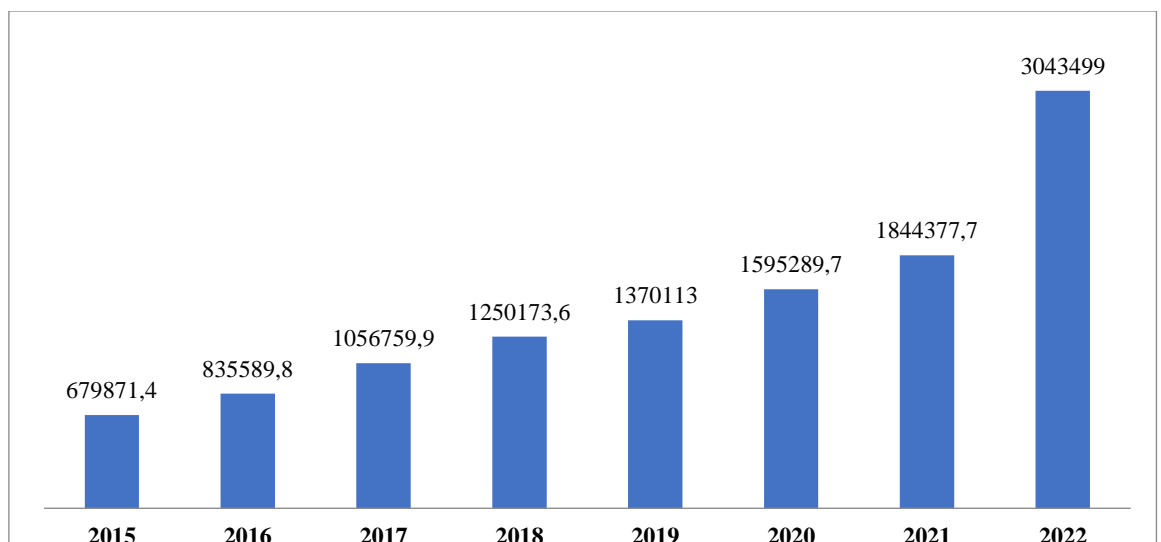

Рисунок 2.3 – Динаміка видатків Зведеного бюджету України за період за період 2015-2022рр, млн грн

Джерело: [24]

Ми спостерігаємо значне перевищення допустимих норм дефіциту державного бюджету, що може призвести до настання негативних наслідків для нашої держави, які ми пропонуємо детально дослідити на рисунку 2.4

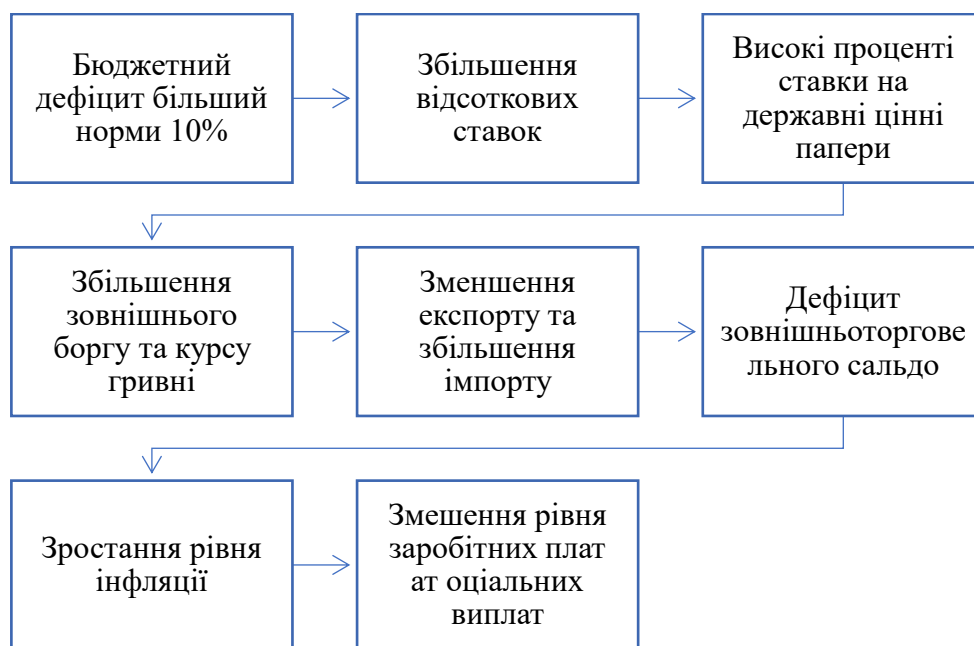

Рисунок 2.4 - Наслідки дефіциту бюджет для соціально-економічного розвитку України

Джерело: зроблено автором

Дані наслідки будуть мати негативний вплив як на економіку нашої країни так і на загальний добробут населення, так як відтік іноземної спричинятиме ріст цін на внутрішньому ринку та сприятиме розвитку інфляції.

Далі дослідимо структуру розподілу видатків державного бюджету за 2022 рік (рис. 2.5.).

Отож, аналізуючи рисунок 2.5, ми бачимо, що найбільшу частку видатків в 2022 році припадало на оборону – 52%, адже в нашій країні воєнний стан і всі податки підприємств спрямовуються на фінансування армія та розвиток ВПК України.

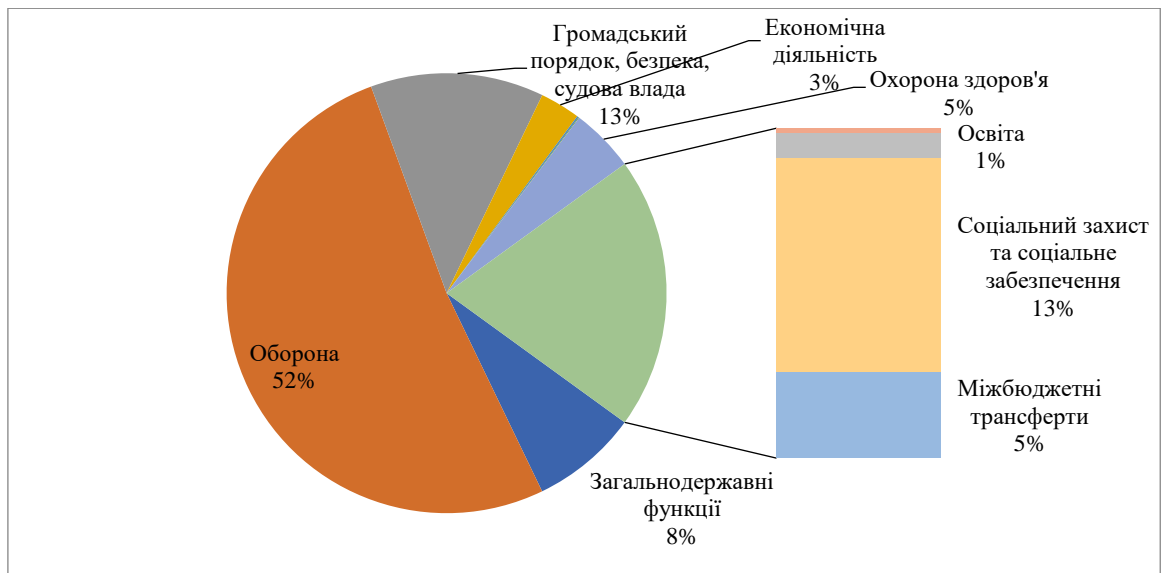

Рисунок 2.5 – Структура видатків державного бюджету України за період 2022 рр, %

Джерело: [68]

Саме від доходів державного бюджету залежать розміри трансферів місцевих бюджетів на розвиток інфраструктури та соціальних виплат малозабезпеченим громадянам, які особливо гостро потребують вдосконалення та коригування в Україні.

Доходи складають основу зведеного бюджету України і їх зростання свідчить про здоровий розвиток економіки, інтенсифікацію підприємницької діяльності та про розширення роботи українських компаній на зарубіжних ринках

2.2. Характеристика соціально-економічного розвитку України в умовах воєнного стану

В даному розділі пропонуємо дослідити загальний розвиток української економіки та проаналізувати соціальний розвиток населення.

Повномасштабне вторгнення, яке розпочалася 24 лютого 2022 року в Україні, назавжди увійде в нашу історію як одна з найболючіших подій та початок нового етапу в економіці. Колосальні збитки, які зазнав український

бізнес, не можна прирівнювати до кризи 2008 року чи пандемії Коронавірусу, це зміни, які не можна так швидко адаптувати чи прийняти. Саме тому уряд нашої країни зробив правильні кроки, почавши створювати комфортні умови для розвитку бізнесу, який є основою економіки та основним джерелом коштів для бюджету.

З початку воєнного стану українська економіка втратила близько 30-50% своїх виробничих потужностей, що розташовувалися на сході України. Були зруйновані не лише великі заводи та фабрики, а й уся міська інфраструктура, що забезпечує життєдіяльність міст. За прогнозами Світового банку, ВВП України має впасти на 45,1%, чого ніколи не було за всю історію нашої країни.

За межами України наслідки російського вторгнення вже викликали у гуманітаріїв серйозні побоювання щодо можливої глобальної продовольчої безпеки, оскільки постраждали українське виробництво зерна та інших основних продуктів харчування, а Україна, як відомо, входить до десятки найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у Європі.

Також, виходячи з аналітики даних світових джерел, від воєнних дій в Україні постраждає і світова економіка, оскільки більшість держав залежать від російських енергоносіїв та газу, і недавня відмова від них торкнеться їх економік. Криза, на яку чекає весь світ, у майбутньому може стати однією з найбільших у світовій економіці, і уряди країн почали допомагати Україні в цей непростий для нашої країни час, оскільки кожен із них чудово усвідомлює, що швидке закінчення воєнних дій та перемога України буде їхньою власною перемогою.

Повномасштабне вторгнення завдало величезних збитків як українському бізнесу та державі, так і цивільному населенню. Докладніше про втрати, що сталися в українській економіці, а саме динаміку ВВП наведено на рисунку 2.7

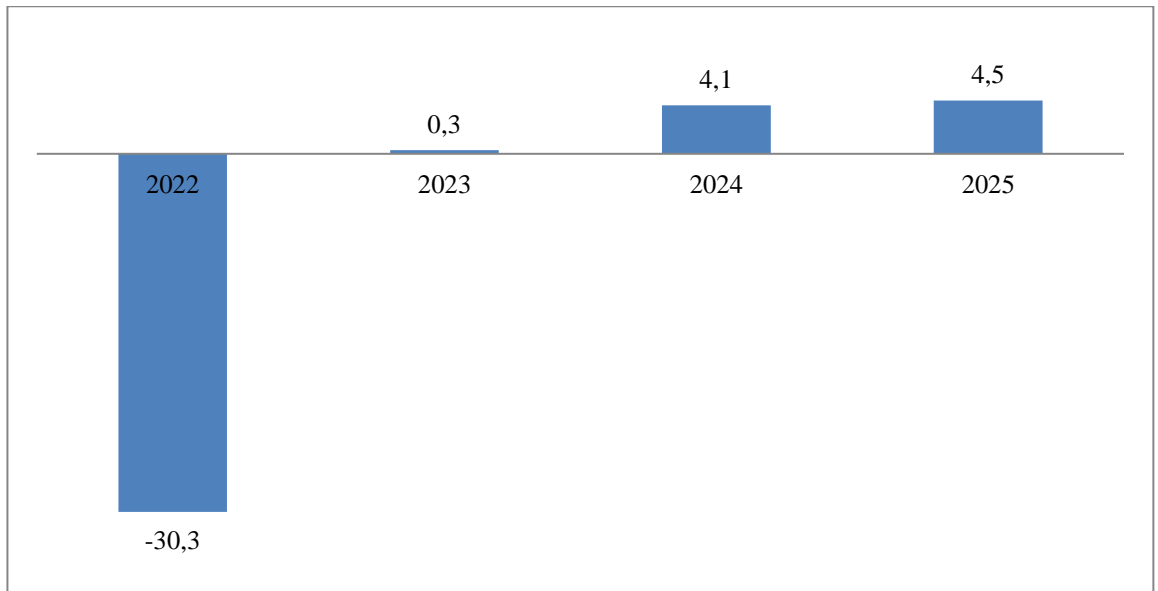

Рисунок 2.7 – Динаміка зростання ВВП України за період 2022-2025 рр., %

Джерело: [55]

Отже, як ми бачимо, через воєнний стан в Україні внутрішній ВВП у 2022 році впав на 30,3%. За прогнозами НБУ, у 2023-2025 роках очікується його зростання порівняно з 2022%, проте зростання залишиться в межах 4%. Оскільки воєнний стан в Україні ще триває, прогнози можуть змінюватись залежно від ситуації на фронті.

Україну століттями називали «житницею Європи». Ця назва цілком точна з огляду на те, що в Україні зосереджено близько чверті надродючих «чорноземів» або «чорноземів» світу. Україна вже входить до трійки найбільших експортерів зерна і є світовим лідером у таких областях, як соя та олія. Зростає експорт української сільськогосподарської продукції на ключові світові ринки, такі як Китай, Єгипет, Індія, Туреччина та Європейський Союз [6]. Це робить Україну одним із ключових гравців на світовому аграрному ринку.

Отже, визначимо вплив воєнного стану на структуру українського експорту у 2022 р. (рис. 2.8)

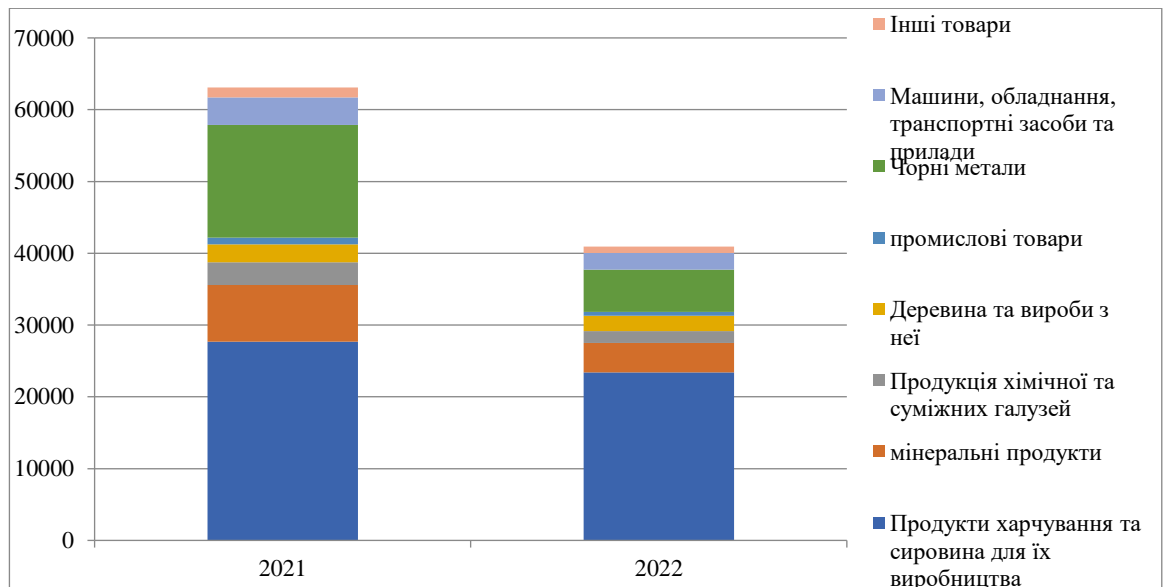

Рисунок 2.8 – Порівняльний аналіз структури експорту в Україну у 2021 та 2022 рр., %

Джерело: [6]

Отже, ми бачимо, що через воєнний стан в Україні значно скоротився експорт чорних металів і основне місце у структурі експорту у 2022 році належало продовольчим товарам.

Отож, пропонуємо дослідити загальні збитки, які були завданні українській економіці та інфраструктурі (див. рис. 2.9 та рис. 2.10).

Отож аналізуючи рисунок 4, ми бачимо, що з початку повномасштабного вторгнення діючими є 17% підприємств, в основному це ті, що займаються експортом продукції та працюють у продовольчій сфері, так як дані сфери бізнесу не постраждали від воєнних дій. Багато українських компаній закрили свої офіси на непідконтрольних територіях та перенесли активи в інші безпечні регіони. Проте компанії, які були розташовані на окупованих територіях були змушені повністю призупинити свою діяльність.

Рисунок 2.9 – Сумарні втрати української інфраструктури від військової агресії росії станом на травень 2022, млн. дол. США

Джерело: [34]

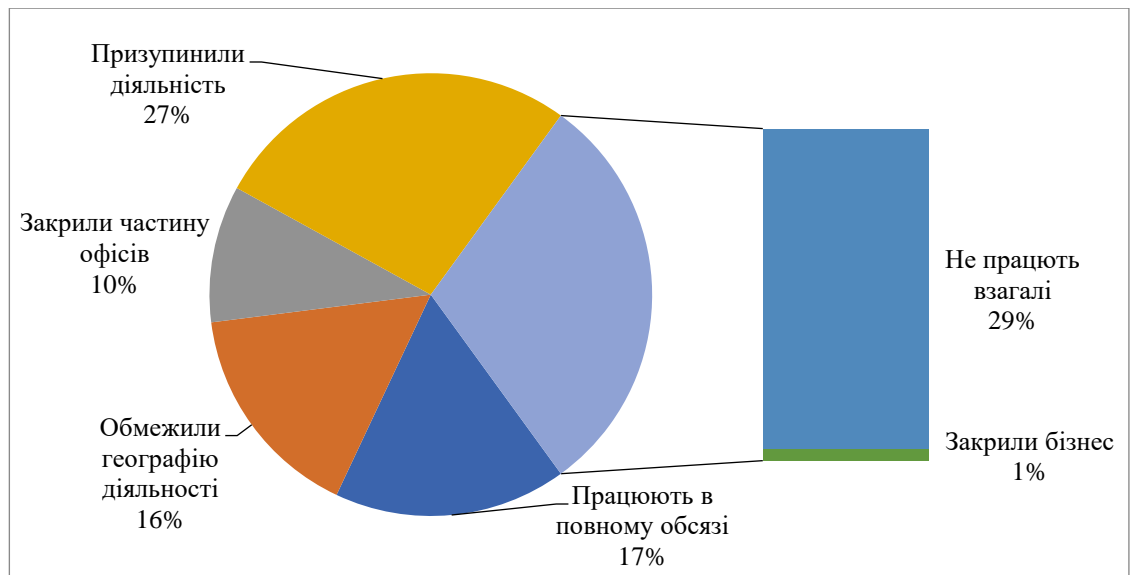

Рисунок 2.10 – Структура активності українських підприємств у період воєнного стану 2022, %

Джерело [71]

Важливим показником, який впливає на рівень соціально-економічного розвитку є заробітна плата (детальніше на рис. 2.11)

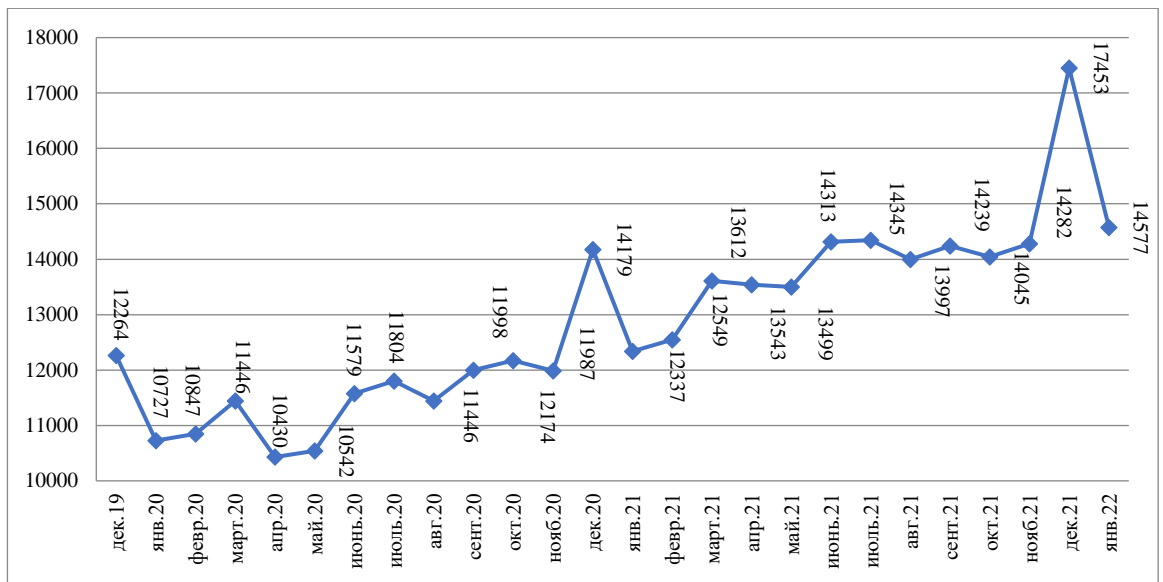

Рисунок 2.11 - Динаміка середньої зарплатної плати в Україні за 2020-2022рр

Джерело: [62]

Зі збільшенням мінімальної зарплати з 1 січня 2020 року були збільшені витрати бізнесу на оплату праці, і відповідно відбулося збільшення платоспроможного попиту, який викликав ріст ціни на споживчі товари та товари промислового призначення, які в сукупності підвищили і так не низький рівень інфляції в Україні.

Аналізуючи ситуацію на ринку праці в Україні (рис. 2.12 та рис. 2.13) необхідно зважати на те, що сучасні реалії соціально-економічного розвитку України представлені значними та недостатньо ефективними структурними змінами в економіці, посиленням кризових явищ та тенденцій в ньому, які зумовлені військовим конфліктом й витісненням людей із зони бойових дій та окупованих територій.

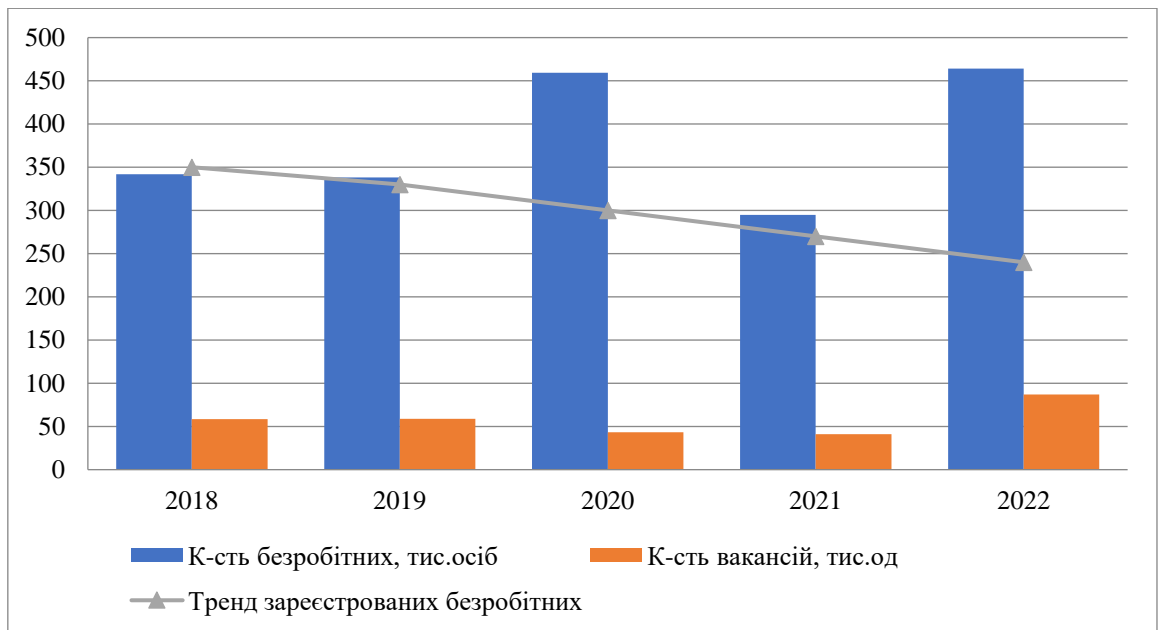

Рисунок 2.12 – Динаміка попиту та пропозиції робочої сили в Україні за 2018-2022 рр.

Джерело: [36, 23]

Попит на заміщення робочої сили вимірює ступінь потреби заміни робочої сили протягом певного періоду часу. Вихід робочої сили відбувається з різних причин: основною причиною є вихід на пенсію, потім – зміна місця роботи у зв'язку зі зміною професії, тимчасовий відхід з ринку праці і т.д.

Досліджуючи структуру галузевого ринку праці України за 2018-2022 рр. було виявлено, що у вказані роки найбільша частина населення була зайнята в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонт автомобілів і мотоциклів (22%), сільське, лісове та рибне господарство (17%), промисловість (16%), освіта (9%). А в таких галузях, як: сільське господарство, промисловість, торгівля, освіта та охорона здоров'я зосереджена найбільша частка зайнятих в економіці.

Вагомий внесок у формування галузевої різниці в оплаті праці роблять галузі, які збирають найменшу частку працівників (фінансова та страхова діяльність, операції з нерухомістю).

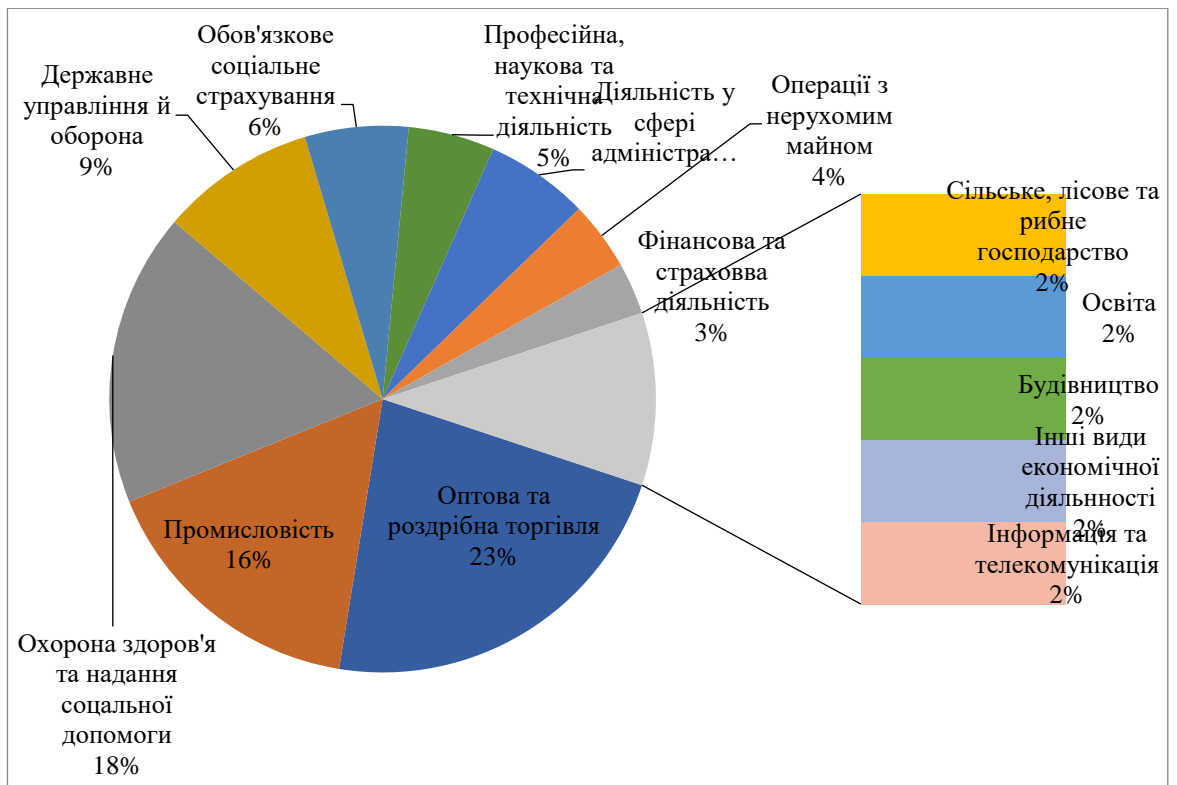

Рисунок 2.13 – Середня кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності за 2018-2022 рр., у %

Джерело: [36, 23]

У 2022 р. найбільше безробітних (за видами економічної діяльності підприємств, де вони працювали раніше) зареєстровано у будівництві, оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автомобілів і мотоциклів, професійних, наукових і технічних сферах. діяльність, фінансова та страхова діяльність, освіта.

Отож наступним показником соціально-економічного розвитку буде аналіз індексу споживчих цін в Україні (див. рис. 2.14). Інфляція пришвидшилася передусім через подорожчання продуктів харчування, особливо з початку повномасштабного вторгнення в Україні та різким стрибком світових цін на продовольчі товари через обмеження та неможливість здійснення українського експорту.

В підсумку розглянемо динаміку загального рівня інфляції в Україні з початку воєнного стану і визначимо який вплив вона мала на соціально-економічний розвиток нашої країни (див. рис. 2.14)

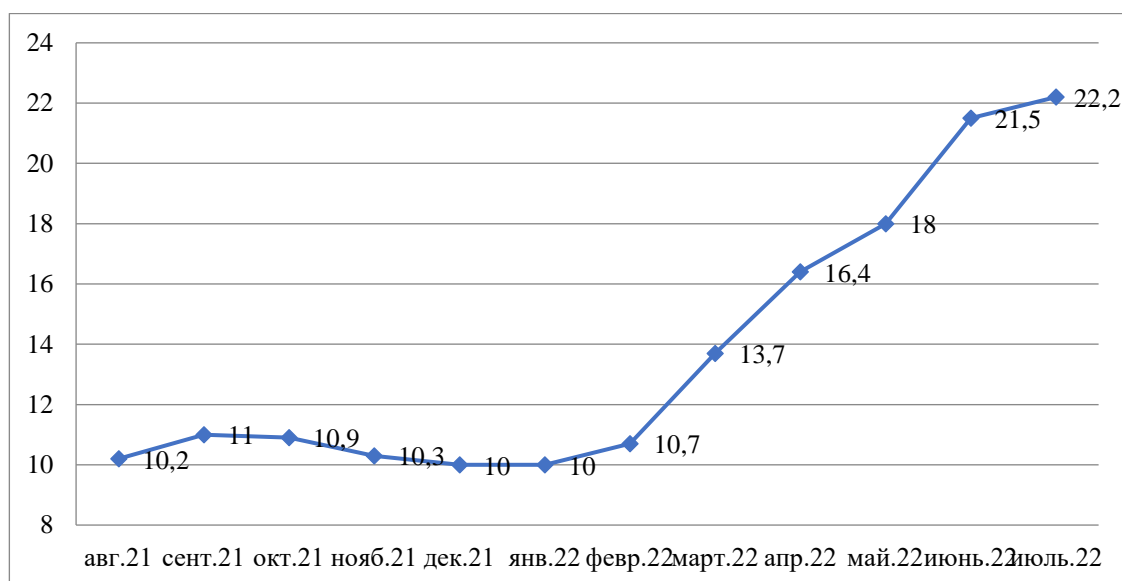

Рисунок 2.14 – Динаміка інфляції в Україні з серпня 2021 року по липень 2022 року, %

Джерело: [20]

Отже, ми можемо спостерігати шалене збільшення темпів інфляції в Україні, яке було викликане передусім подорожчанням цін на продовольчі товари та енергоресурси, які в підсумку призвели до зростання інфляції у липні 2022 року в порівнянні з липнем 2021 в 2,17 раз.

Україні потрібні ще сотні мільярдів доларів на реконструкцію зруйнованої інфраструктури, які вона може отримати від своїх партнерів як у вигляді інвестицій та і у вигляді кредитів.

2.3 Вплив бюджетного дефіциту на розвиток України

Бюджетний дефіцит - це одне з фінансових явищ, яке можна розглядати не тільки з негативної точки зору, але і знаходити будь-які плюси для економіки в країні. Наявність дефіциту - невід'ємний фактор в економіці держави. Він може бути пов'язаний з тим, що держава регулює економіку.

Найчастіше дефіцит може відобразити кризу і негативну динаміку в економіці країни, зниження показників фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, фінансові труднощі країни, часто непродумані політичні рішення, порушення економічних зв'язків та неефективну систему податків. Якщо дефіцит бюджету становить не більше 3% ВВП, то можна його подолати, даний дефіцит називається тимчасовим. Якщо бюджетний дефіцит не перевищує 10%, його називають допустимим дефіцитом, а якщо досягає більш 20% - це критичний дефіцит [12]. Наявність бюджетного дефіциту не завжди свідчить про негативну ситуацію в економіці держави. Є допустимі межі, коли дефіцит позитивно впливає на економіку, але його кількість не повинна перевищувати допустимі межі [17]. Необхідно також відзначити, що в сучасному світі немає держави, яка в ті чи інші періоди своєї історії не стикалася з бюджетним дефіцитом. Бюджетна система України знаходиться у високому ступені залежності від ситуації на світових сировинних ринках. Через це обмежені можливості для бюджету з метою суттєвого збільшення бюджетних витрат за напрямками, що обумовлює економічний розвиток країни, навіть при розумінні об'єктивної необхідності цих витрат. Видатки державного бюджету відіграють важливу роль у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства та й розвитку країни загалом. Пропонуємо детальніше проаналізувати дефіцит державного бюджету України за останні десять років (див. рис. 2.15)

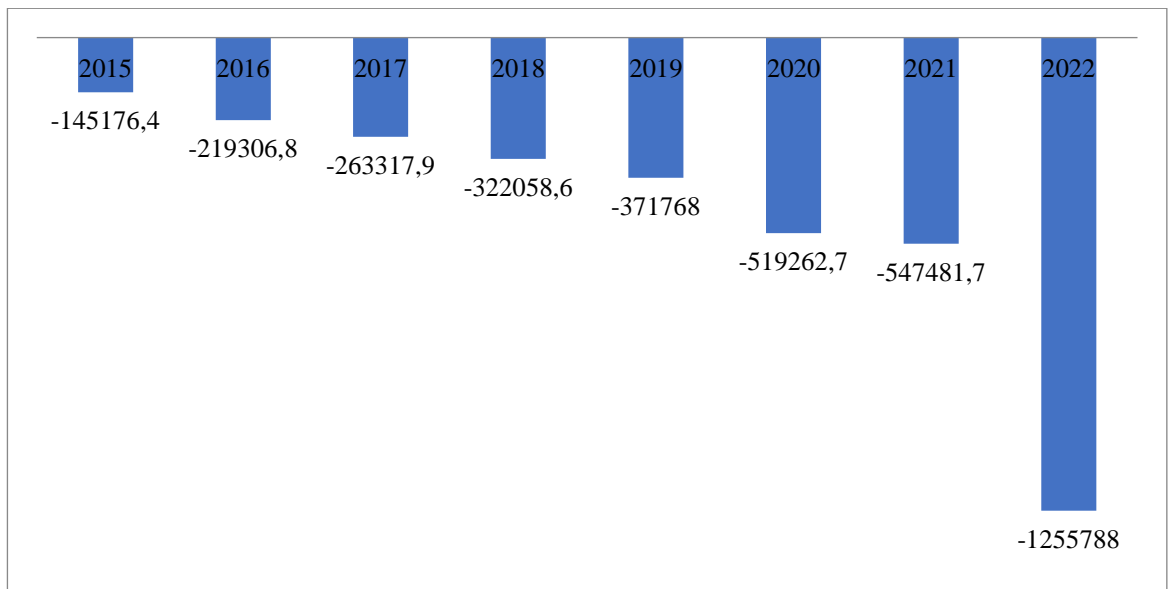

Рисунок 2.15 – Динаміка дефіциту державного бюджету за період 2015-2022 рр, млн. грн

Джерело: [24]

Ми спостерігаємо значне перевищення допустимих норм дефіциту державного бюджету, що може призвести до настання негативних наслідків для нашої держави, які ми пропонуємо детально проаналізувати. Збільшення відсоткових ставок по кредитах та депозитах, коли банк підвищує відсоткові ставки по кредитах більшість компаній припиняє інвестувати через неможливість взяти кредитні кошти, так як інвестиції переважно робляться з вільних коштів або через кредитування, проте з малими відсотками. Коли відбувається зменшення інвестування, економіка України відчутна на це реагує, адже зменшується ВВП і відповідно нічого не розвивається не розбудовується. Таким чином можна сказати, що призупиняється економічний ріст країни.

Основним джерелом покриття державного дефіциту є зовнішні кредити. Отож, пропонуємо дослідити основні міжнародні фінансові організації, які надають кредитування Україні.

Найбільш суттєва підтримку економіки України здійснюється шляхом кредитування через Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), який став одним із найголовніших кредиторів нашої держави.

Пропонуємо детальніше розглянути динаміку кредитів МВФ Україні за 2011-2022 рр (див. рис. 2.16).

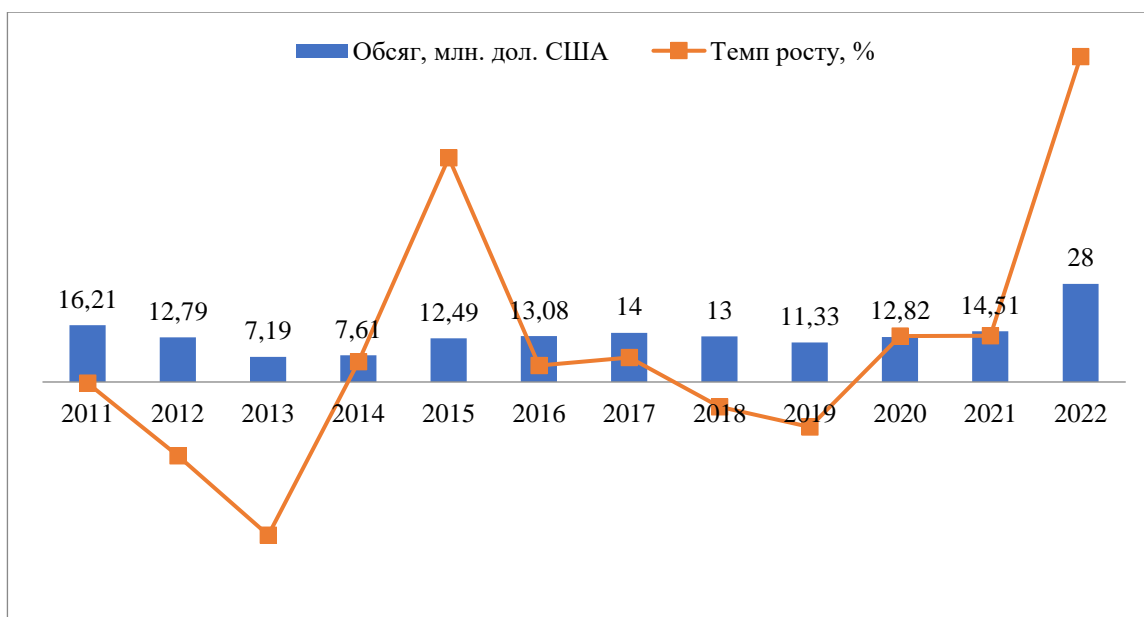

Рисунок 2.16 - Динаміка кредитів МВФ Україні за період 2011-2022 рр, млн. дол. США

Джерело: [21]

Отож, ми бачимо що з початку 2013 року кількість наданих кредитів Україні виросла в два рази, що свідчить про збільшення підтримки МВФ та відповідно і обсягу фінансування.

За 28 років співпраці Світовий банк запропонував Україні кошти на загальну суму понад 7,94 млрд. доларів США (з них вже освоєно понад 5,5 млрд. доларів США).

Стан реалізації проектів Світового банку України показано на рисунку 2.17.

Україна стала членом ЄБРР у 1992 році відповідно до Закону України від 06.03.92 р. – 2402-ХІІ «Про вступ до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатосторонньої агенції з гарантування інвестицій» [61].

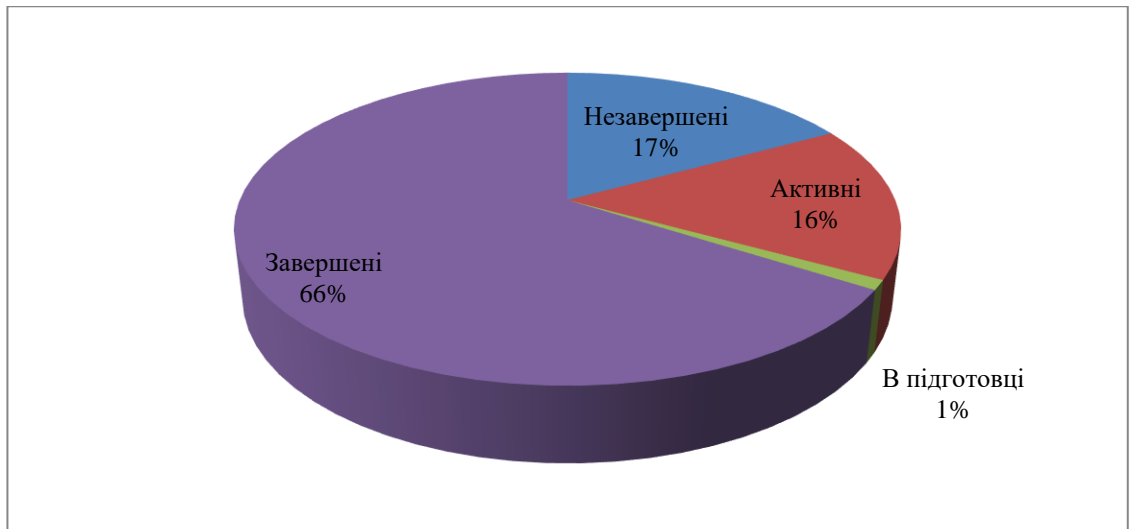

Рисунок 2.17 - Статус реалізації проектів Світового банку України за всі роки за період 1994-2022рр, %

Джерело: [61]

Слід зазначити, що ЄБРР фінансує як державні, так і приватні проекти. Структура інвестиційного портфеля за відповідним критерієм представлена на рисунку 2.18.

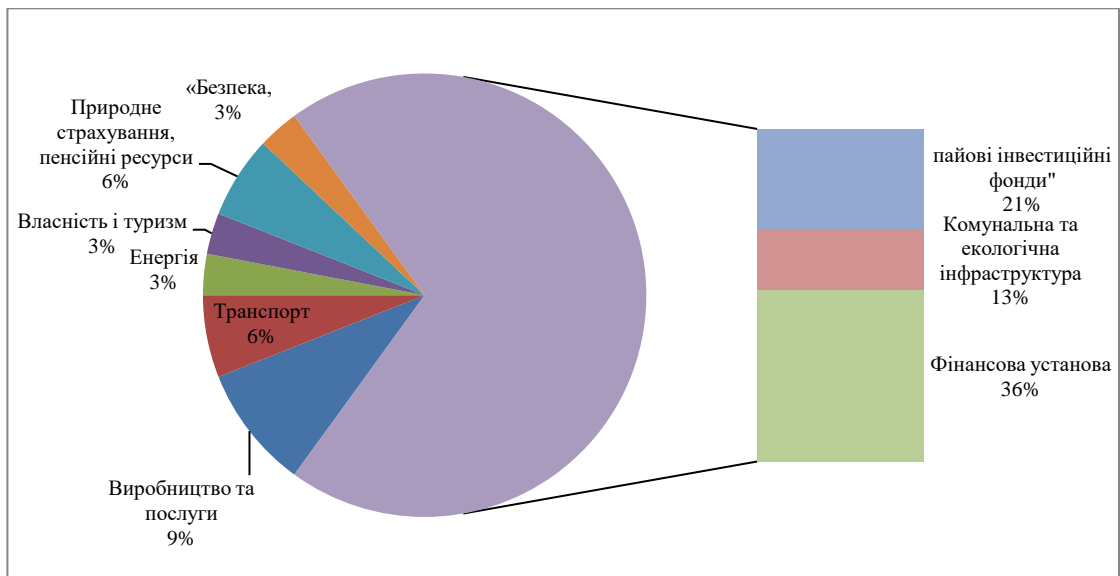

Рисунок 2.18 - Структура кредитного портфеля ЄБРР за категоріями осіб в 2022 р, %

Джерело: [60]

Слід зазначити, що ЄБРР фінансує як державні, і приватні проекти. Структура інвестиційного портфеля за відповідним критерієм представлена на малюнку 8. Як бачимо, у процесі співробітництва України з МФО було реалізовано безліч різних варіантів проектів як на національному рівні, так і окремі регіональні проекти або проекти підтримки окремих виробничих процесів. із трьох груп: проекти макроекономічної стабілізації економіки та структурних реформ в окремих галузях (системні проекти).

На малюнку 2.19 представлено структуру кредитів ЄБРР у секторах економіки.

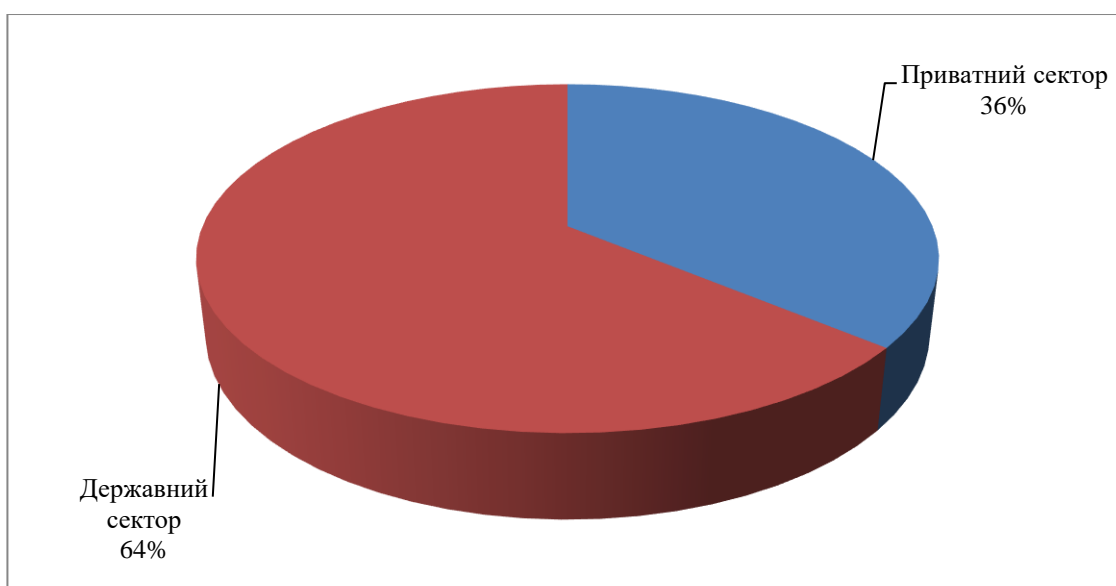

Рисунок 2.19 - Структура кредитного портфеля ЄБРР в Україні за секторами економіки в 2022 р, %

Джерело: [60]

Також відповідно до рекомендацій МВФ Україна була змушена провести певні економічні реформи, які певною мірою сприяли розвитку економіки нашої країни. Україна також активно співпрацює з Світовим банком та ЄБРР, які реалізують в Україні певні проекти, такі як підтримка аграрного сектору, розвиток енергетики та ін. За роки незалежності України реалізовано близько ста таких проектів, які також зробили значний внесок у розвиток нашої країни.

В підсумку пропонується дослідити обсяги наданих кредитів на відновлення інфраструктури України від іноземних кредиторів (рис. 2.20).

Міжнародний банк реконструкції та розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • 10 лютого 2023 р. Світовий банк оголосив про виділення Україні додаткових 50 млн дол. США грантового фінансування на відновлення транспортної інфраструктури, пошкодженої внаслідок російського вторгнення
Європейський банк реконструкції та розвитку	<ul style="list-style-type: none"> • У 2022 р. ЄБРР спрямував в Україну 1,7 млрд євро та мобілізував ще 200 млн євро через банки-партнери.
Європейський інвестиційний банк	<ul style="list-style-type: none"> • З наданих 2,2 млрд євро у лютому 2022 р. 1,7 млрд євро вже використано на відбудову шкіл, доріг і лікарень. Решту – 540 млн євро – планується використати для поточних проєктів.
ЄС	<ul style="list-style-type: none"> • ЄС з початку повномасштабного вторгнення надіслав в Україну 3000 генераторів і планує надати ще 2400. З лютого 2023 р. LED-лампи стали доступні для пересічних українців у поштових відділеннях. • З метою захисту мирного населення та відродження економічної активності в Україні ЄС виділить 25 млн євро на розмінування територій України
США	<ul style="list-style-type: none"> • 20 лютого 2023 р. державний секретар США Ентоні Блінкен заявив про виділення 10 млн дол. США допомоги Україні для відновлення енергетичної системи, що потерпає від обстрілів Росії
Австрія	<ul style="list-style-type: none"> • Австрія додатково виділить 5 млн євро у Фонд енергетичної підтримки України для відновлення пошкодженої енергетичної інфраструктури.
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> • З липня 2022 р. до України від німецьких партнерів надійшло 43 вантажі гуманітарної допомоги для потреб енергетики та відновлення енергетичної інфраструктури
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> • З липня 2022 р. до України від німецьких партнерів надійшло 43 вантажі гуманітарної допомоги для потреб енергетики та відновлення енергетичної інфраструктури
Японія	<ul style="list-style-type: none"> • За інформацією Міністерства енергетики України, протягом грудня 2022 р. – лютого 2023 р. Україна отримала 259 генераторів і комплектування як гуманітарну допомогу від Японії.

Рисунок 2.20 – Характеристика наданих міжнародних кредитів на розвиток інфраструктури в Україні за 2022-2022 рр.

Джерело: [53]

Отже, з початку повномасштабного вторгнення в Україні, наші країні було надано сотні мільярдів доларів на підтримку та відновлення нашої інфраструктури.

Отже, співпраця з міжнародними кредитними організаціями сприяє вирішенню багатьох фінансових, економічних та соціальних проблем в Україні. Крім того, це свідчить про прагнення України інтегруватися у світову економіку та допомагає робити суттєві кроки у цьому напрямі.

Збільшення дефіциту призводить до зростання зовнішнього боргу та відповідно зменшення державного фінансування соціального напрямку та підвищення цін на енергетику та газ. Адаже уряду потрібно закрити зовнішній борг, а робить він це через підняття цін для населення та гальмує соціальний розвиток. Також страждає і освіта та відповідно майбутнє покоління нашої країни.

Зменшення експорту теж є наслідком дефіциту державного бюджету, а відбувається це через підвищення курсу гривні, що створить інфляцію та призведе до загального росту цін, які прямопропорційно вплинуть і на населення. Схожу ситуацію можемо спостерігати і зараз, в період воєнного стану, коли дефіцит бюджету досягнув рекордних значень, а ціни на всі продовольчі та і непродовольчі товари зросли в два рази, не говорячи вже про зменшення загального добробуту населення. Не менш негативним наслідком є зростання імпорту та виникнення імпортозалежності країни, коли Україна більше куплятиме ніж продаватиме знецінюватиметься національна грошова одиниця, що призведе до падіння росту економіки та й загального розвитку країни.

Отже, уряду України потрібно вводити ефективну політику по стримуванню інфляції та зменшенню дефіциту бюджету, одним із таких шляхів на нашу думку має бути збільшення експорту та створення відповідних умов діяльності для вітчизняних підприємств, податки яких є основним джерелом прибутку бюджету країни.

Висновок до розділу 2

В другому розділі був проведений аналіз структури та динаміки державного бюджету України та визначений його вплив на соціально-економічний розвиток України.

Вдала податкова політика повинна сприяти росту та розвитку економіки нашої держави і головне завдання на сьогодні – це вивести третину економіки з тіні, зменшивши податкове навантаження на підприємців та населення.

Досліджуючи динаміку та структуру доходів. Ми бачимо зміни у структурі в 2022 році, адже через воєнні дії зменшились податкові надходження в бюджет, проте вирости неподаткові та збільшилися трансфери міжнародних фондів на держав. В цілому ріст доходів до державного бюджету становив 1018,15 млрд. грн в 2022 році в порівнянні з 2019. Аналізуючи динаміку витрат зведеного бюджету України за період 2019-2022рр, ми бачимо, що воєнні дії в 2022 році кардинально змінили структуру витрат, адже із частки витрат на оборону 7,78% у 2019 році в 2022 вона складала 53,47%.

Повномасштабне вторгнення, яке розпочалася 24 лютого 2022 року в Україні, назавжди увійде в нашу історію як одна з найболючіших подій та початок нового етапу в економіці. Україні потрібні ще сотні мільярдів доларів на реконструкцію зруйнованої інфраструктури, які вона може отримати від свої партнерів як у вигляді інвестицій та і у вигляді кредитів.

Досліджено, що уряду України потрібно вводити ефективну політику по стримуванню інфляції та зменшенню дефіциту бюджету, одним із таких шляхів на нашу думку має бути збільшення експорту та створення відповідних умов діяльності для вітчизняних підприємств, податки яких є основним джерело прибутку бюджету країни.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ БЮДЖЕТНІЙ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТРАВЕРСІЙНИХ УМОВАХ

3.1 Проблеми формування державного бюджету в Україні на сучасному етапі

Економіка України опинилася у дуже складній ситуації, ухваливши виклики всіх економічних, соціальних та військових напрямків. При цьому Уряд країни має забезпечити збалансоване співвідношення державного бюджету країни за передбачуваними видатками та сукупними доходами та активами. 30 листопада 2022 року Верховна Рада ухвалила головний документ країни - Бюджет України на 2023 рік. Своєчасне та повне ухвалення головного фінансового документа України дозволить оптимізувати пошук можливих форм міжнародних джерел фінансування дефіциту та підтримка України у боротьбі проти повномасштабної війни з РФ. Крім того, особливої уваги потребують питання посилення міжнародної підтримки у відновленні критично важливої інфраструктури, соціальної підтримки громадян та подальшого відновлення країни.

Державний бюджет України на 2023 рік – це бюджет країни, що воює, яка вже майже два роки зазнає колосальних втрат через повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію України. Тому 30 листопада 2022 року Уряд ухвалив Закон про Державний бюджет України на 2023 рік. Крім того, Уряд встановив збільшення фінансування сфери безпеки та оборони на рівні 48% бюджету України. ВВП, що втричі більше, ніж було закладено у держбюджеті на 2022 рік. Державний бюджет України на 2023 рік – це бюджет країни, яка стане сильнішою, зміцнить свою обороноздатність, зможе відновитися після збитків, завданих російською збройною агресією, та подбає про тих громадян, які цього потребують [59х, 50х]. Загальний обсяг доходів держбюджету прогнозується на рівні 1,279 млрд грн (загальний фонд – 1,147 млрд грн, спеціальний фонд – 132,5 млрд грн). Витрати державного бюджету та надання кредитів заплановано на 2,573 млрд грн (загальний фонд – 2,269 млрд грн, спеціальний фонд – 304,9 млрд грн).

Проект Державного бюджету України на 2023 рік передбачає, зокрема, виділення ресурсів на такі пріоритетні напрямки:

- Національна безпека та оборона;
- Охорона здоров'я;
- Освіта;
- Пенсійне забезпечення та соціальний захист;
- Підтримка ветеранів війни;
- Резервний фонд;
- Фонд ліквідації наслідків озброєної агресії;
- Фонд розвитку підприємництва;
- Надання бізнес-грантів (рис. 3.1) [61х, 62х].

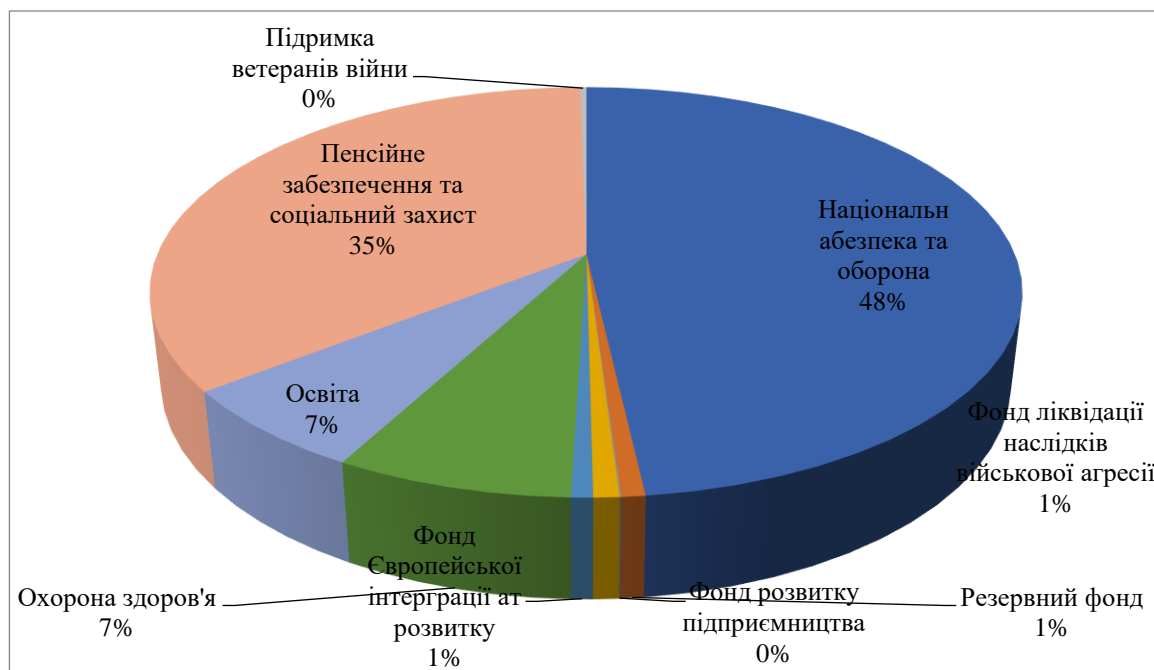

Рисунок 3.1 - Основні елементи бюджету України на 2023 рік

Джерело: [39,48]

Дефіцит бюджету заплановано на рівні 20% ВВП, який планується покрити за рахунок державних запозичень на суму 1686,8 млрд грн (загальний фонд – 1517 млрд грн, спеціальний фонд – 170 млрд грн), з яких погасити Державний борг – 415 мільярдів гривень. Незважаючи на важкі умови військового стану, у проекті бюджету збережено рівень соціальних стандартів:

з 1 січня 2023 року мінімальна заробітна плата становитиме 6700 грн на місяць, прожитковий мінімум на особу на місяць - 2589 грн [48].

Тепер давайте детально проаналізуємо макроекономічні показники на 2023 рік, а саме: доходи, витрати та дефіцит. Прогноз зростання реального ВВП у 2023 році скоригований з урахуванням більш консервативних припущень щодо темпів відновлення економіки (порівняно з попереднім прогнозом). Враховувалися високі ризики безпеки та ризики, пов'язані із продовженням російських атак на об'єкти енергосистеми та інші об'єкти критичної інфраструктури України. Прогноз зростання реального ВВП становить 3,2% замість попереднього прогнозу 4,6% [66]. Прогноз інфляції у 2023 році знижено з 30% до 28% (вимірюється з грудня по грудень). Номінальний прогноз ВВП на 2023 рік скориговано на 120 мільярдів гривень до 6 трильйонів 280 мільярдів гривень. Оптимістичніші очікування щодо фінансової підтримки з боку міжнародних партнерів призвели до коригування припущень щодо курсу гривні до долара США. До кінця року вона становитиме 45,8 гривень за долар США (замість 50 гривень за долар США у попередньому прогнозі). Припущення про середньорічне значення обмінного курсу залишилося незмінним (42,2 гривні за долар США) [56].

Доходи держбюджету на 2023 рік передбачені у розмірі 1 трлн 330 млрд грн, у тому числі доходи загального фонду – 1 трлн 173 млрд грн та доходи спеціального фонду – 156 млрд грн. Доходи пропонується збільшити на 50 млрд грн, у тому числі 26 млрд грн із загального фонду та 24 млрд грн із спеціального фонду (рис. 3.2) [48].

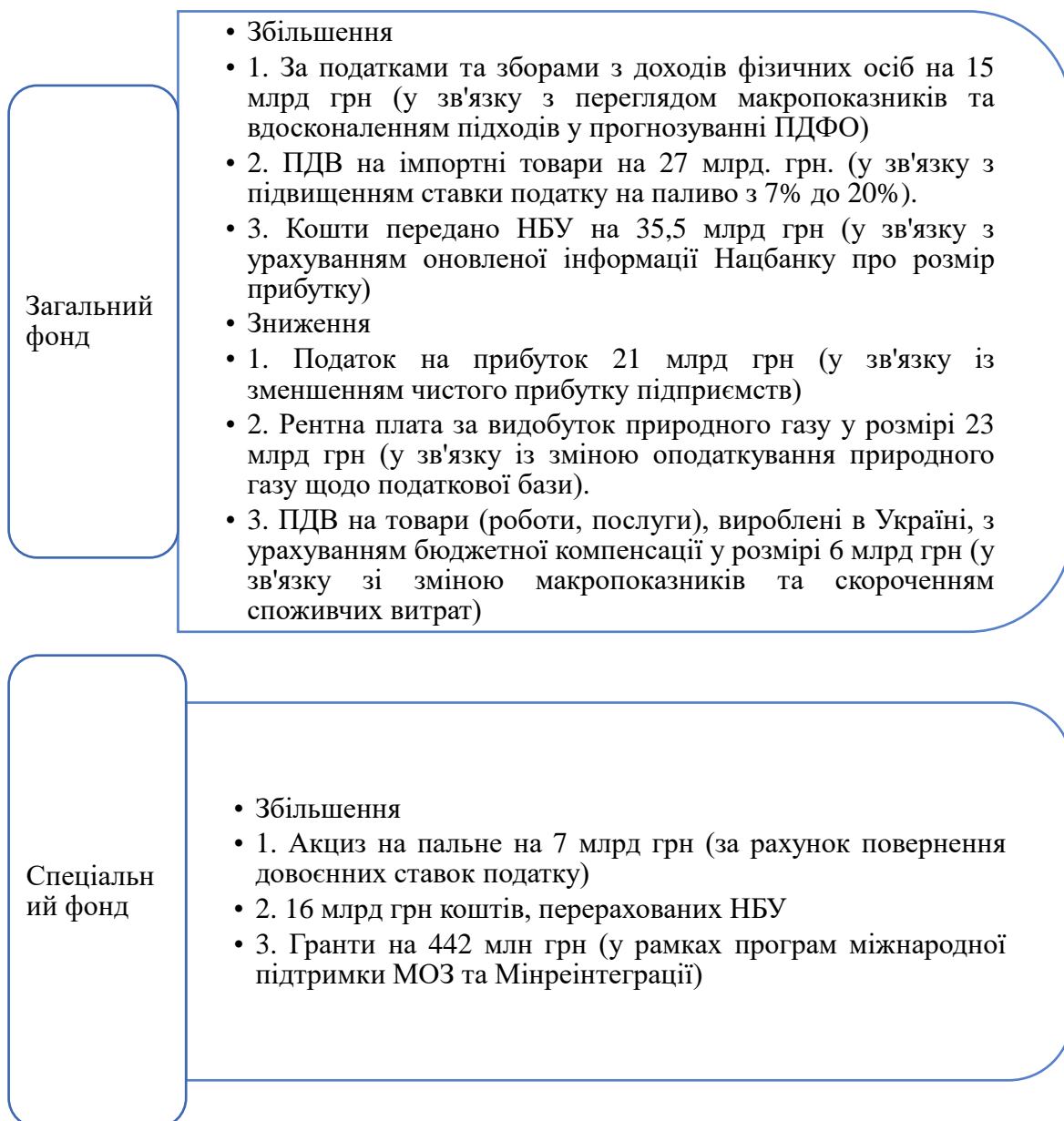

Рисунок 3.2. Зміни до загального та спеціального фондів, передбачених Бюджетом України на 2023 рік

Джерело: [48]

Основними чинниками, що вплинули перегляд прогнозу доходів до другого читання, являються:

- Урахуванням пропозицій, викладених у бюджетному висновку Верховної Ради України.

– Норми закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставок акцизу на пальне.

– Скориговані макропоказники.

Дефіцит держбюджету збільшився на 17 млрд. грн. (до 20,6% ВВП). Дефіцит планується фінансувати рахунок збільшення зовнішніх запозичень. Відповідно обсяг державного боргу збільшиться на цю суму. В результаті прогнозний обсяг державного боргу в еквіваленті національної валюти прогнозується на рівні 6 трлн. 423 млрд. гривень в абсолютному значенні. Витрати держбюджету на друге читання збільшено на 67 мільярдів гривень порівняно з першим читанням. Вони становитимуть 2 трлн 640 млрд грн, зокрема загальний фонд - 2 трлн 312 млрд грн і спеціальний фонд - 328 млрд грн. Ресурс на національну безпеку та оборону становить близько 50% всього бюджету. Це 1 трлн 141 млрд грн або 18,2% ВВП (загальний фонд – 1 трлн 6 млрд грн, спеціальний фонд – 115 млрд грн, державні гарантії – до 20 млрд грн).

З метою вирішення питань соціально-економічного характеру передбачено збільшення видатків державного бюджету, зокрема на:

1. Виплату пенсій – на 39 млрд. грн. (до 272 млрд. грн.).

2. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії – на 16 мільярдів гривень (до 35,5 мільярда гривень).

Визначено такі напрями спрямування коштів фонду:

– будівництво та ремонт громадських будівель, об'єктів критичної інфраструктури;

– забезпечення житлом вимушених переселенців та осіб, які втратили житло внаслідок бойових дій;

– придбання шкільних автобусів та спеціального транспорту для закладів охорони здоров'я та комунальних підприємств;

– витрати на освіту збільшено на 555 млн. грн., зокрема, 150 млн. грн. на розвиток дистанційної освіти, 215 млн. грн. на забезпечення проведення зовнішньої незалежної оцінки;

– на культуру на 235 млн. грн., у тому числі для забезпечення реалізації проектів Українського фонду культури та Українського інституту книги;

– надати пільгові іпотечні кредити вимушеним переселенцям – 20 млн. гривень [48].

Крім того, з метою їх оптимізації та обліку пропозицій народних депутатів здійснено перерозподіл видатків між розпорядниками бюджетних коштів та за окремими бюджетними програмами. Зокрема, нова бюджетна програма передбачає «Держфонд регіонального розвитку» у розмірі 2 мільярдів гривень.

Крім того, одним із головних пріоритетів державного бюджету України на 2023 рік є соціальні програми, де 35% усіх видатків становитимуть пенсії, субсидії та інші соціальні виплати. На виплату пенсій, субсидій, допомогу малозабезпеченим сім'ям, виплати іммігрантам, медицину та освіту у бюджеті 2023 року передбачено понад 800 мільярдів гривень. При цьому фінансування Пенсійного фонду з державного бюджету збільшено більш ніж на 30 мільярдів гривень за адресну допомогу тим українцям, які її найбільше потребують. Таким чином, із кожної бюджетної гривні 35 копійок підуть на соціальні виплати, медицину та освіту. Решта всіх витрат буде скорочено. Зокрема, планується мінімізувати зарплати та бонуси для співробітників держорганів. За винятком правоохоронних органів, витрати на утримання органів державної влади скоротяться на 11,6 млрд гривень порівняно з 2022 роком.

Таким чином, згідно з макроекономічним прогнозом, інфляція у 2023 році може досягти 28–30%. При цьому очікується зростання економіки на 4,6% у реальному вираженні та на 37% у номінальному вираженні. Середня зарплата становитиме приблизно 18,5 тисяч, а курс долара на кінець 2023 року становитиме 45,8 гривень, середньорічне значення курсу долара – 42,2 гривні. Перегляд бюджету України на 2023 рік дає повне розуміння пріоритетів на 2023 рік.

Проблеми країн, постраждалих від війни, стоять дуже гостро, оскільки перед ними стоїть завдання, по-перше, створення економіки, що динамічно розвивається, і, по-друге, створення умов для посилення економічної та соціальної інтеграції. Криза військового стану в Україні кинула виклик традиційним механізмам управління. Події, що відбуваються в умовах воєнного стану, вимагають зміни підходів до аналізу економічної динаміки та обґрунтування заходів бюджетної політики.

Бюджетна політика має вирішальний вплив на бюджетну безпеку, а остання є однією з найважливіших складових як фінансової, так і національної безпеки. Більшість вчених відзначають, що всі аспекти національної безпеки взаємопов'язані та взаємозалежні, при цьому бюджетна безпека має особливе значення, оскільки не існує такого аспекту національної безпеки, який не залежав би безпосередньо від рівня бюджетної безпеки. При цьому сам рівень бюджетної безпеки багато в чому визначається рівнем інших аспектів національної безпеки. У цьому вся проявляється подвійна природа категорії бюджетної безпеки. Облік цих взаємозв'язків та взаємозалежностей між бюджетною безпекою та іншими аспектами національної безпеки є основою розробки заходів щодо запобігання та подолання загроз національним інтересам держави у бюджетній сфері.

Залежність усіх елементів національної безпеки від її фінансово-бюджетної складової гранично проста: брак фінансових ресурсів призводить до недофінансування найбільш нагальних потреб у різних сферах життя, таких як: в економіці, соціальному забезпеченні, військовій та правоохоронній діяльності, у сфері охорони здоров'я та освіти, створюючи серйозні загрози для цих сфер. Головним недоліком більшості державних програм в Україні останніх років було те, що той чи інший шлях розвитку пропонувався або як ідеологічна догма (незалежно від того, чи це була програма колишнього держплану чи ліберальні програми), або як набір проектів та витрат. У трансформаційний період традиційно спостерігалася висока активність пропозиції теорій та схем, що не підтвержені світовою наукою.

Основною метою системи бюджетної безпеки є матеріальне (фінансове) забезпечення процесу зміцнення всіх без винятку сфер національної безпеки: оборонної, екологічної, інформаційної, демографічної, економічної, політичної, соціальної та енергетичної. Іншими словами, бюджетна безпека є базовою складовою усієї системи державної безпеки, незабезпечення якої неминуче призведе до позбавлення коштів на організацію та функціонування системи державної безпеки загалом.

Основною метою бюджетної безпеки є постійна підтримка стану бюджетної системи, яка має характеризуватись рівновагою, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечувати ефективний соціально-економічний розвиток країни в період викликів. викликані як пандеміями, і військовим становищем. Параметри бюджетної безпеки держави повинні забезпечувати її внутрішню та зовнішню рівновагу, а їх значення мають бути достатніми для забезпечення належної стійкості системи до дії загроз у період викликів.

Основними пріоритетними завданнями бюджету України на 2023 рік залишаються забезпечення української армії, фінансування пенсійного забезпечення, зарплати медичних працівників та освітян, буде також надано підтримку найбільш соціально вразливим верствам населення, продовжено програми економічного стимулювання.

3.2. Шляхи стабілізації бюджетної системи в Україні

Управління бюджетними коштами є важливою частиною бюджетної політики і в значній мірі визначається станом бюджетного процесу, порядком планування, затвердження і виконання бюджету в частині витрат, а також контролем його виконання. Таким чином, вдосконалення практики бюджетування слід розглядати як важливий інструмент підвищення ефективності та результативності від державних витрат [64].

Метою державного управління і місцевого самоврядування є зростання рівня і якості життя населення. Підвищення доцільності, результативності та економічності витрат бюджету сприяють також зростанню доходів бюджету як побічно так і безпосередньо. При цьому зростання доходів бюджету безпосередньо пов'язаний з ростом доходів, рівнем і якістю життя населення і в той же час створює додаткові можливості для здійснення ефективних витрат по підвищенню рівня і якості життя населення (див. рис. 3.3).

Рисунок 3.3 - Досягнення підвищення рівня і якості життя населення
Джерело: Складено автором

Підвищення доцільності, результативності та економічності витрачання бюджетних коштів є трьома складовими ефективності управління суспільними фінансами. Першою складовою оцінки якості управління є визначення доцільності діяльності, спрямованої на вирішення проблеми. Другою складовою оцінки якості управління є аналіз результативності. Для оцінки показника результативності необхідною умовою є наявність кількісного опису поставленої мети і вимірності значення результату певної діяльності. Третьою складовою оцінки якості управління є аналіз показника економічності, тобто співвідношення результату до витрат.

Аналіз існуючих точок зору з метою оцінки бюджетної ефективності показав, що вони або дублюють підходи, прийняті у класичному бюджетному аналізі, або відрізняються абстрактністю і невизначеністю як критеріального так і методологічного підходу. З усього спектра досліджень у цьому напрямі можна виділити пропозиції щодо формування рейтингових показників муніципальних утворень, а також роботи, в яких формулюється система показників ефективності з урахуванням як економічних, так і соціальних завдань.

На наш погляд, створення системи показників бюджетної ефективності передбачає чітке розмежування понять соціальної ефективності та економічної ефективності. Під ефективністю слід розуміти ефективність чи соціальну ефективність, досягнення певного соціального результату на одиницю витрат.

Цей підхід передбачає розмежування понять прямих і кінцевих результатів бюджетного процесу. Під прямим результатом ми розуміємо обсяг товарів та послуг, які надає місцева влада – «випуск». Кінцевим (соціальним) результатом у випадках буде підтримання (досягнення) певних параметрів соціального розвитку (якості життя). Досягнення кінцевих результатів за такого підходу є метою державної бюджетної політики, а виконання робіт, товарів та послуг бюджетними організаціями – її інструментом.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що у багатьох країнах світу підвищення ефективності бюджету широко використовуються такі методи, як Бюджетування, засноване на результатах та затратний метод (табл. 3.1). У світі накопичено більш ніж піввіковий досвід використання такого підходу до бюджетного процесу, тоді як в Україні досі домінує затратний метод формування бюджету, незважаючи на декларування бюджетної ефективності як його основну мету [47].

Таблиця 3.1

Різниця між бюджетуванням, заснованим на результатах та методом бюджетування, заснованим на витратах

Планування та затвердження бюджету	Витратний метод	Метод заснований на результатах
Планування завдань	Розподіл загальних видатків між одержувачами бюджету	Ув'язування обсягу та структури бюджетних витрат з пріоритетами державної політики та її соціально значущими очікуваними та фактичними результатами.
Основні підходи до планування	Планування з відділів та їх кошторисів	Програмно-цільовий підхід (міжвідомчі програми, показники результату)
Відправна точка планування	Потреби у витратах	Пріоритети, результати програми
Структура бюджетних видатків	Пріоритет економічної та відомчої класифікації	Пріоритетність програмної (покращення функціональної) класифікації
Формат проекту закону про бюджет	Не надає інформацію про заплановані результати	Постановка цілей, результатів, вимірюваних показників результатів
Деталізація витрат	Дуже детально	Сукупні витрати
Законодавці обговорили та затвердили	Деталізована структура витрат	Цілі, результати, показники ефективності, сукупність, структура витрат;
Відповідальність суб'єктів бюджетного процесу	За цільове використання коштів	Для досягнення запланованих результатів із мінімальними витратами
Незалежність суб'єктів бюджетного процесу	Обмежене	Свобода розпоряджатися ресурсами (всередині програм; частково між програмами та фінансовими роками)
Рівні прийняття рішень	Високий ступінь централізації	Делегування на рівні ефективної реалізації
Система контролю	Зовнішній контроль домінує над діяльністю	Внутрішній самоконтроль домінує.
Управління фокусом	«Цільове» використання бюджетних коштів відповідно до затвердженого плану	Досягнення запланованих результатів, правильність їх виміру
Основні об'єкти зовнішнього контролю	Детальні статті витрат	Результати та загальні витрати; якість внутрішнього контролю
Звіт про виконання бюджету	Фактичні витрати щодо затверджених	Акцент на досягненні результату, причини відхилень, необхідність коригування програм
Інша звітність		Звіти про моніторинг при оцінці програм

В останні роки принципи методу заснованого на витратах реалізуються переважно на верхньому рівні бюджетної системи (частково на регіональному рівні), практично не впливаючи на місцевий бюджет, де кошторисний підхід

залишається тим самим. Таким чином відтворюється класичний український підхід «згори» до соціальних та економічних реформ. Вивчення правової бази, що регулює як бюджетний процес у країні загалом, і діяльність місцевих органів влади, підтверджує повну відсутність норм, що встановлюють принципи бюджетної орієнтації на результат. Така ситуація може перетворити заявлені бюджетні новації на чергову «кампанію», не призвівши до будь-яких позитивних результатів.

Підвищення ефективності місцевого бюджету можливе лише за рахунок впровадження принципів орієнтованого на результат та середньострокового планування, що вимагає:

- адаптувати механізм планування, виконання, контролю та оцінки місцевого бюджету в рамках методу заснованого на результатах;
- Розробити базову систему критеріїв соціально-економічної ефективності, засновану на бюджетних повноваженнях, покладених на місцеві органи влади та які підлягають якійсь та кількісній оцінці. Ця система може коригуватися з урахуванням територіальних та соціально-економічних особливостей конкретного муніципального освіти.

Питання вдосконалення бюджетного планування та підвищення ефективності місцевого бюджету загалом слід розглядати у комплексі з удосконаленням системи муніципального самоврядування, у зв'язку з цим вимагають свого вирішення проблеми зарегульованості мереж бюджетної системи бюджетних установ, відсутність стимулів для ефективного надання послуг.

Аналіз елементів програмно-цільового планування, що реалізуються, показав, що затверджені програми, як правило, носять декларативний характер, не визначають механізми досягнення цілей, не формулюють чітких критеріїв, на підставі яких визначається ефективність елементів Програми соціально-цільового планування можна оцінити економічний розвиток.

Таким чином, відповідно до такої програми стратегічними цілями місцевої влади є підвищення рівня життя населення, збільшення реальних доходів населення, вирішення економічних та соціальних проблем.

Подібний підхід до програмно-цільового бюджетування у жодному разі не є приватною проблемою окремого муніципалітету. Аналіз різних державних, відомчих та регіональних програм показує, що, як правило, ні цілі, ні їх кінцеві результати не формулюються як кількісні показники. Законодавство та підзаконні акти не відповідають на питання, як оцінюватиметься соціально-економічна ефективність місцевого бюджету.

На наш погляд, у процесі формування бюджету муніципальної освіти на основі методів програмно-цільового бюджетування необхідний інший підхід. Таким чином, кожна з цілей (завдань) Програми має бути сформульована у вигляді кількісно вимірних показників, необхідно вказати механізм оцінки соціально-економічної ефективності (рис 3.4).

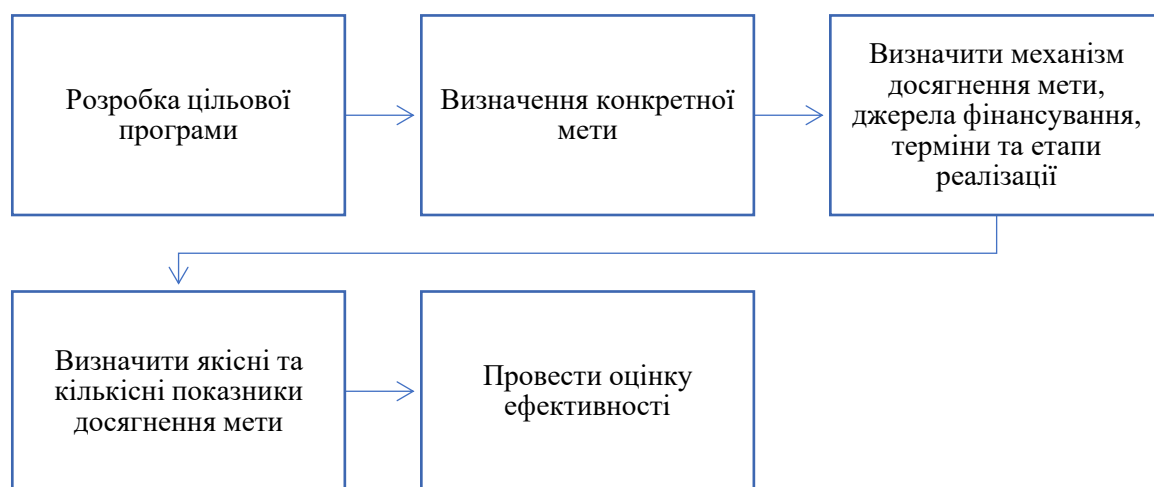

Рисунок 3.4 – Основні етапи формування бюджетної програми згідно методу заснованого на результатах

Джерело: зроблено автором

Одним із елементів оцінки соціально-економічної ефективності може стати опитування населення незалежними соціологічними компаніями. Такий

підхід широко поширений у країнах, що перейшли на програмно-цільове бюджетування, і практично не використовується в Україні

Отже, проаналізувавши різні методи бюджетування, пропонуємо наступні шляхи щодо оптимізації бюджетної політики України:

1. Так як Україна не має незалежної фінансової інституції, необхідним є забезпечення перевірки аудиторського процесу незалежним органом і встановлення якісного контролю за витрачанням державного бюджету.

2. Також необхідним є встановлення жорстких заходів відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

3. Важливо підвищити повноту попереднього надання інформації щодо бюджету, представивши додаткову інформацію про політику, пріоритетні напрями поступлень на наступний рік, оцінки, пов'язані з державними позичками і боргами, а також багаторічні прогнози використання коштів.

4. Для подолання дефіциту державного бюджету доцільно збільшити доходи держави, а також зменшити видатки.

5. Необхідним є вдосконалення податкової системи, адже податки - головний засіб надходження державного бюджету.

6. Важливим є контроль максимального рівня державного боргу та гарантійних зобов'язань уряду.

7. Чіткий розподіл зобов'язань та відповідальності між розпорядниками коштів на усіх державних рівнях є також необхідним елементом вдосконалення бюджетної системи.

Отже, вирішення зазначених проблем шляхом здійснення необхідних заходів сприятимуть підвищенню ефективності бюджетного процесу та оздоровленню державних фінансів. Підвищення раціональності розподілу та використання бюджетних коштів призведе до достатності коштів для фінансування пріоритетних завдань, що стоять перед державою.

3.3 Пропозиції щодо вдосконалення чинної системи доходів і видатків Державного бюджету України

В даному розділі нами пропонується використати досвід Фінляндія, яка теж як і Україна знаходилась у стані війни, проте сьогодні є однією із найрозвиненіших країн ЄС.

З 1995 року Фінляндська Республіка є членом Європейського Союзу, і їй знадобилося менше 25 років, щоб зайняти 6-те місце у світі за Індексом демократії (Звіт «Індекс демократії 2020») та 3-те місце у світі за якістю життя (Індекс соціального прогресу, 2022).

Україна проходить через дуже важкі та трагічні випробування на шляху до демократії, незалежного розвитку та членства у Європейському Союзі. Немає сумнівів у тому, що уряду України сьогодні необхідно запровадити демократичні засади, ухвалені у країнах ЄС, у тому числі принципи бюджетної політики у системі державного управління. За Індексом демократії у 2020 році Україна посіла 79 місце серед країн світу.

До 2022 року багато українських економістів, аналітиків та науковців, а також експертів МВФ неодноразово наголошували на необхідності реформ у всіх сферах життя. З лютого 2022 року українці думають про відродження України та побудову країни з новою економікою та суспільством, що ґрунтується на європейських демократичних принципах.

Україна та Фінляндія тривалий час перебували під російською окупацією. Однак, незважаючи на свій великий політичний та економічний потенціал, ці країни знаходяться на різних рівнях розуміння політичної системи та на різних етапах соціально-економічного розвитку [63]. Сьогодні політична та економічна ситуація в Україні потребує поглибленого вивчення даних державного бюджету та політики бюджетного планування. Бюджет країни вважається не лише фінансовим планом, а й основним інструментом соціальної стабілізації та одним із факторів підвищення прозорості фінансового державного управління з метою забезпечення економічного

зростання та соціального розвитку. Державні доходи та витрати є об'єктом аналізу не лише громадськості та органів управління країною, а й міжнародних зацікавлених сторін, а саме: урядів, фінансових організацій та приватних інвесторів. Саме тому метою покращення чинної системи доходів та витрат в Україні пропонуємо комплексний порівняльний аналіз доходів державного бюджету Фінляндії.

Державний бюджет Фінляндії включає 4 основні доходні частини, які у свою чергу включають 24 джерела та 93 статті доходів. З доходами уряду з усіма статтями доходів можна ознайомитися в офіційному документі, розміщеному на офіційних сайтах [8,9,10]. Основні джерела державних доходів у Фінляндії та їх співвідношення за роками показано на рисунку 3.5.

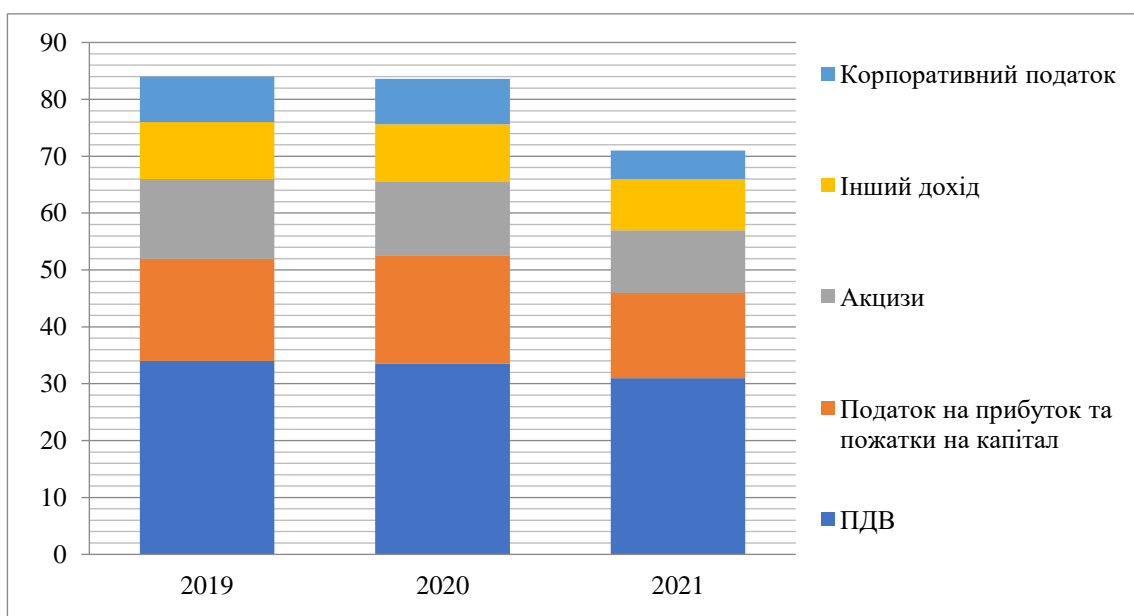

Рисунок 3.5 - Основні джерела доходів та їх частка у загальному обсязі державних доходів Фінляндії

Джерело: [8,9,10]

Аналіз основної частини податків та доходів дозволяє зробити висновок, що планування податкових доходів залежить від податкової політики держави, видів податків та акцизів. До групи «Податки» входять усі податкові джерела поповнення бюджету. Питома вага податкових надходжень у загальній сумі доходів становила 82,78%, 81,83% та 70,39% у 2019-2021 роках відповідно.

Планові податкові надходження на 2021 рік знижено на 14% порівняно з планом на 2020 рік.

Основними джерелами податкових надходжень до державного бюджету є:

- податок на додану вартість (ПДВ), питома вага якого в загальній сумі державних доходів за 2021 рік становить 31,9% (що на 6% нижче, ніж у 2020 році);

- прибутковий податок та податок на капітал, вага якого у плані на 2021 рік становила 15,59% (що на 16% нижче, ніж у 2020 році);

- акцизи, вага яких становила 10,72% (що нижче на 18,29%);

- корпоративний податок, вага якого склала 5,01% (що нижче на 35%).

До групи інших доходів входять доходи одинадцяти міністерств та апарату прем'єр-міністра [45]. Частка доходів склала 10,53%, 10,26% та 8,91% у 2019-2021 роках відповідно. План на 2021 рік знижено на 13% щодо 2020 року. Важливо зазначити, що за залучення до держбюджету коштів з Державного пенсійного фонду Фінляндії відповідає Мінфін. Питома вага залучених пенсійних коштів у загальному обсязі державних доходів склала за аналізовані роки 4,30%, 4,25% та 3,87%.

До групи інших доходів також включено інші доходи, до яких належать доходи від штрафів та адміністративних зборів (0,31%, 0,23% та 0,26% від загальної суми доходів у 2019-2021 роках відповідно). Слід зазначити, що не всі планові надходження до бюджету знизилися. Навпаки, є джерела доходів, де спостерігається незначне збільшення планових доходів на 2021 рік (збільшення з 0,04% до 1,32% податків на спадщину та дарування) таким чином:

- податок на спадщину та дарування;
- відшкодування вартості державної допомоги;
- доходи від штрафів та адміністративних зборів;
- процентний дохід, пов'язаний із оподаткуванням;
- відсотки за іншими кредитами;

- дохід від визнання прибутку державних підприємств (у 2019 та 2020 роках такого джерела доходу не було);
- погашення інших кредитів;

Можна припустити, що збільшення розміру таких доходів, що планується, пов'язане з політикою уряду щодо підтримки бізнесу в 2020 році. Ця політика передбачала прийняття правил поведінки людей у громадських місцях під час пандемії та порушення цих правил за умов пандемії. Крім того, до нього увійшли аналіз даних про набуття прав на спадщину та прогноз зростання податків на спадщину та дарування у 2021 році, а також аналіз іншої статистики та державної політики на 2021 рік.

Цікаво також, що зниження основних державних доходів у 2021 році уряд компенсував за рахунок чистих запозичень, які не були заплановані у бюджеті на 2019 та 2020 роки. Сума залучених коштів у бюджеті на 2021 рік становила 16,76% від загального обсягу бюджету. дохід.

Основні висновки, що ґрунтуються на аналізі державних доходів Фінляндії, полягають у наступному:

- Податкові надходження до державного бюджету плануються на основі державної податкової політики, видів податків та акцизів.
- Статті доходів міністерств допускають участь міністерств у плануванні доходів та, відповідно, їх відповідальність за виконання плану.
- Більше прибуткового податку надходить із Державного пенсійного фонду, а відкритість суми коштів у бюджеті дозволяє говорити про довіру громадян до держави з погляду справедливого управління на користь суспільства.
- Гнучка зміна плану доходів (зменшення або збільшення індивідуальних доходів щодо плану 2020 року) дозволяє припустити гнучку бюджетну політику держави з урахуванням внутрішніх та зовнішніх умов, наприклад, пандемії COVID-19, та продовження аналітичної роботи щодо раніше прийнятих політичних рішень та їх ефективності.

– Державний бюджет Фінляндії містить 13 статей «інших» доходів бюджету, які включені до кожної групи доходів міністерств і становлять основну частину інших доходів. Загалом вага таких «невідомих» доходів становить 0,46% доходів, з яких 0,39% становлять інші доходи Міністерства соціальних справ та охорони здоров'я. Це свідчить про високий рівень прозорості бюджетних даних.

Наступним пропонуємо порівняти дані та аналітичні показники державних доходів обох країн (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Порівнянні дані та показники державних доходів Фінляндії та України

Порівнянні дані та показники державних доходів	Фінляндія	Україна
Кількість запланованих джерел державних доходів (деякі джерела включають статті доходів)	24	15
Кількість окремо планованих джерел/статей доходів (без розподілу їх за групами)	96	106
Кількість податкових (та еквівалентних) джерел державних доходів	21	15
Загальні податки та податкові надходження	78%	45%
Податок на додану вартість	96%	28%
Акцизний збір	58%	93%
Корпоративний податок (Фінляндія)	0%	8%
Податок на прибуток та капітал / Податки та збори на доходи фізичних осіб (Україна)	96%	54%
Надходження за статтями зовнішньоекономічної діяльності	Не застосовується	3%
Кількість різних/інших надходжень	1%	1%
Вага інших/інших статей доходів у загальній сумі державних доходів	1%	0%
Різні доходи (доходи кожного міністерства Фінляндії)	53%	Не застосовується
Неподаткові доходи	Не застосовується	43%
Інші (неподаткові) доходи	Не застосовується	9%
Податок на процентний дохід та приріст капіталу	0%	Не застосовується
Державні кредити	0%	Не застосовується
Податки на капітал	Не застосовується	2%
Продовження табл. 3.2		
Міжбюджетні трансферти з ЄС, інших іноземних держав, міжнародних організацій	Не застосовується	5%

Безоплатні надходження (з іноземних держав)	Не застосовується	Не застосовується
---	-------------------	-------------------

Крім того, за результатами аналізу принципів та характеристик прозорості (відкритості) податкової політики та державних доходів можна зробити такі основні висновки:

- Державний бюджет Фінляндії, як члена ЄС, планується відповідно до чинних податків, а також з урахуванням політики максимальної відкритості джерел доходів (96 окремих джерел/статей планування).

- Державний бюджет України, який перебуває на шляху до членства в ЄС, планується відповідно до чинних податків, а також з урахуванням політики максимальної відкритості доходних статей бюджету (106 окремих джерел/статей планування).

- Державний бюджет Фінляндії відрізняється високим ступенем прозорості, показуючи плани міністерств щодо їх частин доходів та їх відповідальність за виконання затверджених планів.

- Державна бюджетна політика України не показала прозорості міністерств та їх планів надходжень до державного бюджету, а також їхньої відповідальності за плани та за їх виконання.

Проаналізувавши практику формування державних доходів в Україні та Фінляндії, можна сказати, що бюджет Фінляндії більш прозорий, ніж український. Для України було б ефективним запровадження таких заходів:

- збільшення ресурсів державного бюджету за рахунок скорочення зайнятості у бюджетній сфері;

- скорочення адміністративного апарату у межах адміністративної реформи, вважаючи, що його основним завданням є підвищення якості державних послуг, а чи не досягнення економії бюджетних коштів;

- подолання високого рівня тіньової економіки, її монополізації та корупції, нерентабельності легального підприємництва.

Очевидно, що державна бюджетна політика має забезпечувати прозорість процесу планування через плани доходів та відповідальність за їх

виконання. Деталізація джерел, статей та підстав державного бюджету показує рівень відкритості даних державного бюджету для всіх зацікавлених сторін, і, насамперед, для громадян, міжнародних партнерів та інвесторів. Бюджет Фінляндії це передбачає. Уряд Фінляндії вже має довіру своїх громадян і підтримує цю довіру завдяки прозорості плану доходів кожного міністерства.

Проте уряд України намагається завоювати довіру громадян і дотримується правил ЄС щодо відкритості та прозорості джерел доходів. Дохідну частину бюджету максимально деталізовано. Наразі, щоб користуватися довірою світових країн та організацій у їх підтримці України на шляху до членства в ЄС, державна політика має бути реформована відповідно до демократичних принципів відкритості, прозорості та відповідальності, що є джерелом довіри громадян та партнерів.

Висновок до розділу 3

В третьому розділі були запропоновані шляхи покращення бюджетної політики України в конверсійних умовах.

Визначено, що основною метою бюджетної безпеки є постійна підтримка стану бюджетної системи, яка має характеризуватись рівновагою, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечувати ефективний соціально-економічний розвиток країни в період таких викликів як пандеміями, і військовим становищем. Основними пріоритетними завданнями бюджету України на 2023 рік залишаються забезпечення української армії, фінансування пенсійного забезпечення, зарплати медичних працівників та освітян, буде також надано підтримку найбільш соціально вразливим верствам населення, продовжено програми економічного стимулювання.

Отже, вирішення зазначених проблем шляхом здійснення необхідних заходів сприятимуть підвищенню ефективності бюджетного процесу та оздоровленню державних фінансів. Підвищення раціональності розподілу та використання бюджетних коштів призведе до достатності коштів для фінансування пріоритетних завдань, що стоять перед державою.

Дослідивши бюджетну політику Фінляндії, було визначено, що уряд Фінляндії вже має довіру своїх громадян і підтримує цю довіру завдяки прозорості плану доходів кожного міністерства. Проте уряд України намагається завоювати довіру громадян і дотримується правил ЄС щодо відкритості та прозорості джерел доходів. Наразі, щоб користуватися довірою світових країн та організацій у їх підтримці України на шляху до членства в ЄС, державна політика має бути реформована відповідно до демократичних принципів відкритості, прозорості та відповідальності, що є джерелом довіри громадян та партнерів.

ВИСНОВКИ

В даній магістерській роботі нами була досліджена тема впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України та в процесі її написання були виконанні всі поставленні завдання.

В першому розділі було розглянуто теоретико-методичні основи функціонування бюджетної політики. Для початку було дослідження трактування вчених щодо впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни. Було виявлено, що залежності від країни та росту економіки залежить і бюджетна політика, адже для однієї країни державний борг в розмірі 120% від ВВП є цілком прийнятним, а для іншої він є загрозливим. Визначено, що основними завданнями бюджетної політики у країнах із розвинутою та перехідною економікою нині є недопущення наднормативного розміру дефіциту та боргу за одночасного стимулювання інноваційних процесів, що потребує підвищення рівня якості управління бюджетом.

Досліджено, що держава використовує бюджет як інструмент реалізації своєї соціально-економічної політики, оскільки він відображає складну систему перерозподільних відносин у суспільстві, що охоплює практично кожну юридичну та фізичну особу. Незалежно від того, яка форма правління діє в країні - унітарна чи федеральна - місцеві бюджети пов'язані з державним бюджетом і повинні координуватися. Роль державного бюджету в економічному розвитку суспільства надається не тільки кількістю накопичених у ньому грошей, а й якісним аспектом, який реалізується завдяки багатогранному впливу бюджету на всі ланки економічної системи та соціально-економічний розвиток.

Визначення принципів побудови бюджетної системи має важливе значення для формування, узгодженості та функціонування всіх елементів фінансової системи країни, оскільки саме бюджетна система є основною категорією у фінансово-правовому регулюванні, а використання основних методів забезпечує притік коштів до державного бюджету та їх ефективне

використання, що прослідковується у рівні соціально-економічного розвитку країни.

В другому розділі був проведений аналіз структури та динаміки державного бюджету України та визначений його вплив на соціально-економічний розвиток України.

Вдала податкова політика повинна сприяти росту та розвитку економіки нашої держави і головне завдання на сьогодні – це вивести третину економіки з тіні, зменшивши податкове навантаження на підприємців та населення.

Досліджуючи динаміку та структуру доходів. Ми бачимо зміни у структурі в 2022 році, адже через війну зменшились податкові надходження в бюджет, проте виросли неподаткові та збільшились трансфери міжнародних фондів на держав. В цілому ріст доходів до державного бюджету становив 1018,15 млрд. грн в 2022 році в порівнянні з 2019. Аналізуючи динаміку витрат зведеного бюджету України за період 2019-2022рр, ми бачимо, що війна в 2022 році кардинально змінила структуру витрат, адже із частки витрат на оборону 7,78% у 2019 році в 2022 вона складала 53,47%.

Повномасштабне вторгнення, яке розпочалася 24 лютого 2022 року в Україні, назавжди увійде в нашу історію як одна з найболючіших подій та початок нового етапу в економіці. Україні потрібні ще сотні мільярдів доларів на реконструкцію зруйнованої інфраструктури, які вона може отримати від свої партнерів як у вигляді інвестицій та і у вигляді кредитів.

Досліджено, що уряду України потрібно вводити ефективну політику по стримуванню інфляції та зменшенню дефіциту бюджету, одним із таких шляхів на нашу думку має бути збільшення експорту та створення відповідних умов діяльності для вітчизняних підприємств, податки яких є основним джерело прибутку бюджету країни.

В третьому розділі були запропоновані шляхи покращення бюджетної політики України в контраверсійних умовах.

Визначено, що основною метою бюджетної безпеки є постійна підтримка стану бюджетної системи, яка має характеризуватись рівновагою,

стійкістю до внутрішніх та зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечувати ефективний соціально-економічний розвиток країни в період викликів, викликані як пандеміями, і військовим становищем. Основними пріоритетними завданнями бюджету України на 2023 рік залишаються забезпечення української армії, фінансування пенсійного забезпечення, зарплати медичних працівників та освітян, буде також надано підтримку найбільш соціально вразливим верствам населення, продовжено програми економічного стимулювання.

Отже, вирішення зазначених проблем шляхом здійснення необхідних заходів сприятимуть підвищенню ефективності бюджетного процесу та оздоровленню державних фінансів. Підвищення раціональності розподілу та використання бюджетних коштів призведе до достатності коштів для фінансування пріоритетних завдань, що стоять перед державою.

Дослідивши бюджетну політику Фінляндії, було визначено, що уряд Фінляндії вже має довіру своїх громадян і підтримує цю довіру завдяки прозорості плану доходів кожного міністерства. Проте уряд України намагається завоювати довіру громадян і дотримується правил ЄС щодо відкритості та прозорості джерел доходів. Наразі, щоб користуватися довірою світових країн та організацій у їх підтримці України на шляху до членства в ЄС, державна політика має бути реформована відповідно до демократичних принципів відкритості, прозорості та відповідальності, що є джерелом довіри громадян та партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Barro, R. J., & Redlick, Ch. J. (2010). Macroeconomic Effects from Government Purchases and Taxes. ADB Economics Working Paper Series, 232, 50.
2. Checherita-Westphal, C., & Rother, P. (2012). The impact of high government debt on economic growth and its channels: An empirical investigation for the euro area. *European Economic Review*, Elsevier, 1392-1405.
3. Coase, R.H. (1937). "The Nature of the Firm," *Economica N.S.*, 4: 386–405. Reprinted in G. J. Stigler and K. E. Boulding, eds., *Readings in Price Theory*. Homewood, IL: Richard D. Irwin.
4. Eberhard, M., & Presbitero, A. F. (2015). Public debt and growth: Heterogeneity and non-linearity. *Journal of International Economics*, Vol. 97, 1, 45-58.
5. Égert, B. (2015). Public debt, economic growth and nonlinear effects: Myth or reality? *Journal of Macroeconomics*, Vol. 43, 226-238.
6. Export statistics (2022) (2023) URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 06.11.2023)
7. Friedman on Interaction of Fiscal and Monetary Policy, SAE./No.206/March 2022
<https://sites.krieger.jhu.edu/iae/files/2022/03/Milton-Friedmans-Views-on-the-Interaction-of-Monetary-and-Fiscal-Policy.pdf>
8. Government's Proposal to the Parliament for the Budget for 2019. (2018). URL: https://www.eduskunta.fi/Sivut/PageNotFoundError.aspx?requestUrl=https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsi-%20tys/Documents/HE_123+2018.pdf (дата звернення 24.11.2023)
9. Government's Proposal to the Parliament for the Budget for 2020. (2019). URL: <https://www.eduskunta.fi/Sivut/PageNotFoundError.aspx?requestUrl=https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsi->

[%20tys/Documents/HE_29+2019.pdf](#) (дата звернення 24.11.2023)

10. Government's Proposal to the Parliament for the Budget for 2021. (2020). URL:

<https://www.eduskunta.fi/Sivut/PageNotFoundError.aspx?requestUrl=https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsi->

[%20tys/Documents/HE_146+2021.pdf](#) (дата звернення 24.11.2023)

11. Hajaminia, M., & Fallahi, Ali M. (2018). Economic growth and government size in developed European countries: A panel threshold approach. *Economic Analysis and Policy*, Vol. 58, 1-13.

12. Harrison D and Davidson K (2019) 'Worry About Debt? Not So Fast, Some Economists Say', *The Wall Street Journal*, 17 Feb

13. Keynes, J. M. (1993). *The Budget of National Resources*. Cambridge : by W. Lewis, at the University Press, Printed for private circulation only, 31 March, 1940

14. Milgrom, P., D. North, and B. Weingast. (1990). "The Role of Institutions in the Revival of Trade," *Economics and Politics*, 2 (March): 1–24..

15. Onda, T., & Uchida, Yu. (2018). Human Capital, Public Debt, and Economic Growth: A Political Economy Analysis. *Journal of Macroeconomics*, Vol. 1, 1-10.

16. Panizza, U., & Presbitero, A. (2014). Public debt and economic growth: Is there a causal effect? *Journal of Macroeconomics*, Vol. 41, 21-41.

17. Richardson D (2011a) Surplus Fetish: The political economy of the surplus, deficit and debt Policy Brief No. 26.

18. Taylor, L., Proaño, Ch. R., Carvalho, L., & Nelson,. (2012). Fiscal deficits, economic growth and government debt in the USA. *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 36, 1, 189—204.

19. The Appointment of Pigou as Marshall's Successor R. H. Coase *The Journal of Law & Economics*, Vol. 15, No. 2 (Oct., 1972), pp. 473-485 (13 pages) Published By: The University of Chicago Press

20. Ukraine Inflation Rate, веб-сайт (2022)

- <https://tradingeconomics.com/ukraine/inflation-cpi> (дата звернення 12.11.2023)
21. Use of IMF credit (DOD, current US\$) (2021)
URL: <https://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DIMF.CD> (дата звернення 16.11.2023)
22. Азаров М. Я., Ярошенко Т. І., Єфименко Т. І. та ін. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України. Київ: НДФІ, 2004. 712 с
23. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості України. URL : <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67> (дата звернення 10.11.2023)
24. Бюджет України (2022) URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/> (дата звернення 01.11.2023)
25. Бюджет-2021: Попри обіцянки підвищення видатків на Офіс Зеленського залишили – нардеп. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/27/668574/> (дата звернення 26.10.2023)
26. Бюджетна політика: прагматичний підхід до стратегічних рішень: Аврамченко К.В., Дешко А.Л., Жаліло Я.А. та ін. К.: СТ-ДРУК, 2016. 112с.
27. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. База даних «Законодавство України» Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 28.10.2023)
28. Бюджетний менеджмент: підручник. В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. За заг. ред. В. Федосова. К.: КНЕУ, 2004. 864 с.
29. Василик О. Д. Бюджетна система України: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2004. 542 с
30. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: підручник. Київ: НІОС, 2002. 608 с
31. Гаманюк О. Субвенція на соціально-економічний розвиток 2020:

- політичний розподіл залишився в менших обсягах. VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/uk/subventsiya-na-sotsialnoekonomichnij-rozvitok-2020-politichnij-rozpodil-zalishivsiya-v-menshih-obsyagah/> (дата звернення 26.10.2023)
32. Гей К. В. Аналіз переваг та ризиків впровадження механізму середньострокового бюджетного планування в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2022. Вип. 74(2). с. 250–254.
33. Глухова В. І. Аналіз дохідної та видаткової частини бюджету пенсійного фонду України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2020. – Вип. 2. с. 346–352.
34. Дана Дорійчук (травень 2022) Прямі збитки України, завдані ворогом, наближаються до 100 мільярдів доларів, веб-сайт (2022) <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/19/687210/> (дата звернення 06.11.2023)
35. Дем'янишин В. Г. Теоретичні засади бюджетної політики. Світ фінансів. 2007. №1. С.19 – 34.
36. Державна служба зайнятості України. Аналітична та статистична інформація. URL : <https://www.dcz.gov.ua/analytics/view> (дата звернення 10.11.2023)
37. Дяченко М. К. До питання бюджетного забезпечення регіонального розвитку. Вісник ДДФА: Економічні науки. 2012. № 1(27). С. 131-136
38. Єпіфанов А.О. Бюджет України: монографія: у 2 кн. А.О. Єпіфанов, І.І. Д'яконова, І.В. Сало. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. 440 с.
39. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» № 2710–ІХ, від 03.11.2022.
40. Засади формування бюджетної політики держави: Наук. Монографія. М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужніков та ін.; за наук.

редакцією д. е. н., проф. М.М. Єрмошенка. К.: НАУ, 2003. 284 с.

41. Затонацька Т.Г., Шиманська О.А. Зарубіжний досвід середньострокового планування в бюджетному процесі. Фінанси України. 2011. № 8. С. 90-100

42. Захожай К.В. Вплив фінансової системи на темпи й пропорції розвитку економіки. Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. праць, 30-31 березня 2011 р. К.: Екомен, 2011. С.44-45.

43. Захожай К.В. Роль Державного бюджету в житті країни, суспільства та індивідуумів. Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф., 02-03 березня 2017 р. Кременчук, 2017. С. 51-53.

44. Захожай К.В. Роль і місце Державного бюджету України в фінансовій системі держави. Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: зб. тез доп. XV Всеукр. наук. конф. К.: ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2017. С. 267-270

45. Іващенко А., Поліщук Ю. та Брітченко І. (2018). Впровадження європейських практик ІСО малими та середніми підприємствами. Економічні аннали-XXI, 169(1-2), 67-71. doi:10.21003/ea.V169-13

46. Індекс споживчих цін в Україні за 2021-2022рр <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 12.11.2023)

47. Інформаційне забезпечення державного та регіонального соціального управління / [О. Г. Осауленко, О.Ф. Новікова, Н.С. Власенко та ін.]. – К., Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України, Держкомстат України, 2004. – 656 с.

48. Кабінет Міністрів України. Врядовий портал. «Верховна Рада України ухвалила держбюджет на 2023 рік»[URL: https://www.kmu.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukrainy-pryiniala-derzhbiudzheth-na-2024-rik](https://www.kmu.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukrainy-pryiniala-derzhbiudzheth-na-2024-rik) (дата звернення 21.11.2023)

49. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 28.10.2023)
50. Лисяк Л. В., Качула С. В. (2016). Бюджетний потенціал забезпечення сталого людського розвитку в Україні. Науковий погляд: економіка та управління: Економіка і менеджмент, 1, 14—22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2016_1_4 (дата звернення 26.10.2023)
51. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія. Київ: ДНУ АФУ, 2009. 600 с.
52. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. – 272 с.
53. Мінфін: У 2022 році Уряд інвестує в розвиток інфраструктури 141,8 млрд грн <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-u-2022-roci-uryad-investuye-v-rozvitok-infrastrukturi-1418-mlrd-grn> (дата звернення 18.11.2023)
54. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету від 12.03.2012 р. № 33.
55. НБУ, ВВП України, (2023) URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prosto-pro-ekonomiku-na-osnovi-materialiv-inflyatsiynogo-zvitu-za-sichen-2023-roku> (дата звернення 06.11.2023)
56. Нкольник І. О. Аналіз зведеного бюджету України з використанням функції бажаності Гаррінгтона. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки. 2020. № 9(2). с. 90–97.
57. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (2021) URL <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates> (дата звернення 12.11.2023)

58. Пасічний М. Д. Бюджетно-податкова політика у країнах ЄС із трансформаційною економікою. Економіка розвитку. 2017. № 2 (82). С. 30- 39.
59. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: Монографія. Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, 2005. – 642 с.
60. Проекти ЄБРР URL: <https://mof.gov.ua/uk/ebrr> (дата звернення 16.11.2023)
61. Світовий банк в Україні (2021), URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099547405052230400/pdf/IDU063b2f81900861047a70b5540e3e950f93a8c.pdf> (дата звернення 16.11.2023)
62. Середня заробітна плата по Україні за останні роки (2022) URL <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/ukraina/> (дата звернення 06.11.2023)
63. Сибірянська Ю., Диба М., Брітченко І., Іващенко А., Васишишен Ю., Поліщук Ю. (2018). Фінтех-платформи у фінансуванні малого та малого бізнесу: досвід ЄС та шляхи їх застосування в Україні. Управління інвестиціями та фінансові інновації, 15 (3), 83-96. doi:10.21511/imfi.15(3).2018.07
64. Сідельникова Л.П., Костіна Н.М. Податкова система : навчальний посібник. Київ : Ліра-К. 2018. 424 с.
65. Стойлова Д. (2017). Податкова структура та економічне зростання: докази Європейського Союзу. Contaduría y Administración, Vol. 62, 3, 1041-1057.
66. Фатюха Н. Г. Аналіз стану формування та виконання місцевих бюджетів України за 2019–2021 рр. Ефективна економіка. 2022. № 12.
67. «Фінанси». За заг. ред. Меглаперідзе А.С. Навчальний посібник. - К.: «Центр учбової літератури», 2013.
68. Формування і функціонування бюджетної системи України (Монографія) С.О. Булгакова, О.Т. Колодій, Л.В. Єрмошенко та ін.; за заг.

ред. А. А. Мазаракі. К.: Книга, 2003. 344 с.

69. Чугунов І. Й., Пасічний М. Д. (2018). Фіскальна політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся, 1 (13), 1, 54-61.

70. Чухунов І.Я. (2008). Інституційна архітектура бюджетної системи. Фінанси України, 11, 3—10.

71. Ярослав Голобородько (2022) Війна в Україні: економіка, бізнес, логістика, допомога URL: <https://trans.info/ru/viyna-v-ukrayini-ekonomika-biznes-logistika-dopomoga-279148> (дата звернення 06.11.2023)

ДОДАТОК А

Показники виконання Зведеного бюджету України за січень-грудень 2021-2022 років						
Показники	СІЧЕНЬ-ЛИСТОПАД					
	2021 рік, млрд грн	2022 рік, млрд грн	темп росту		питома вага	
			%	млрд грн	2022 %	зміна до 2021, у в.п.

ДОХОДИ, у т.ч.:	1662,3	2196,3	132,1	533,9	100,0	-
Податкові надходження, у т.ч.:	1453,8	1343,2	92,4	-110,6	61,2	-26,3
Податок та збір на доходи фізичних осіб	349,8	420,7	120,3	70,9	19,2	-1,9
Податок на прибуток підприємств	163,8	130,6	79,7	-33,3	5,9	-3,9
Рентна плата за користування надрами	82,2	88,1	107,1	5,9	4,0	-0,9
Акцизний податок:	180,3	115,4	64,0	-64,9	5,3	-5,6
з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	85,0	61,1	71,9	-23,9	2,8	-2,3
з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	87,0	44,1	50,7	-42,9	2,0	-3,2
з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	8,2	10,2	124,1	2,0	0,5	0,0
Податок на додану вартість:	536,5	467,0	87,0	-69,5	21,3	-11,0
з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з врахуванням відшкодування ПДВ (сальдо):	155,8	213,9	137,3	58,2	9,7	0,4
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)	315,5	298,5	94,6	-16,9	13,6	-5,4
ПДВ відшкодування	-159,7	-84,6	53,0	-75,1	-3,9	5,8
з ввезених на територію України товарів	380,7	253,1	66,5	-127,7	11,5	-11,4
Ввізне мито	36,9	23,3	63,3	-13,5	1,1	-1,2

Місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з Податковим кодексом України, у т.ч.	89,9	84,3	93,8	-5,6	3,8	-1,6
Податок на майно	43,2	36,8	85,1	-6,5	1,7	-0,9
Єдиний податок	46,3	47,2	102,0	0,9	2,2	-0,6
Неподаткові надходження, у т.ч.:	202,6	368,4	181,8	165,8	16,8	4,6
Кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України "Про Національний банк України"	24,4	18,8	76,9	-5,6	0,9	0,9
Власні надходження бюджетних установ	107,3	250,1	233,1	142,8	11,4	4,9
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1,4	481,3	-	479,9	21,9	21,8
ВИДАТКИ	1845,4	3043,5	164,9	1198,1	100,0	-
Загальнодержавні функції (без обслуговування боргу та виплат за державними деривативами)	95,1	88,2	92,7	-6,9	2,9	-2,3
Обслуговування боргу та виплати за державними деривативами	157,6	160,3	101,7	2,6	5,3	-3,3
Оборона	127,5	1142,9	896,2	1015,3	37,6	30,6

Громадський порядок, безпека та судова влада	176,1	454,4	258,0	278,3	14,9	5,4
Економічна діяльність	293,6	156,4	53,3	-137,2	5,1	-10,8
Охорона навколишнього природного середовища	10,6	5,2	49,2	-5,4	0,2	-0,4
Житлово-комунальне господарство	56,9	41,2	72,3	-15,8	1,4	-1,7
Охорона здоров'я	204,1	215,3	105,5	11,2	7,1	-4,0
Духовний та фізичний розвиток	43,4	33,6	77,6	-9,7	1,1	-1,2
Освіта	312,9	290,8	92,9	-22,2	9,6	-7,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	367,3	455,2	123,9	87,8	15,0	-5,0
КРЕДИТУВАННЯ	4,8	-2,4	-	-	-	-
Надання кредитів	14,2	10,3	-	-3,9	-	-
Повернення кредитів	9,4	12,7	-	3,3	-	-
ФІНАНСУВАННЯ, у т.ч.:	187,8	844,8	-	657,0	-	-
Запозичення	632,6	1309,4	-	676,7	-	-
внутрішні	418,7	697,2	-	278,5	-	-
зовнішні	117,4	612,2	-	494,8	-	-
Погашення	446,8	457,5	-	10,7	-	-
внутрішні	347,5	408,4	-	60,9	-	-
зовнішні	99,4	49,2	-	-50,2	-	-